

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

CENTRALNA BIBLIOTEKA WOJSKOWA

BIBLIOTECZKA

Sieć biblioteczna
w Polsce Ludowej
i Siłach Zbrojnych PRL

BIBLIOTEKARZA

Tom 4

WOJSKOWEGO

Warszawa 1974

CENTRALNA BIBLIOTEKA WOJSKOWA

B

BIBLIOTECZKA

B

Sieć biblioteczna
w Polsce Ludowej
i Siłach Zbrojnych PRL

W

BIBLIOTEKARZA

Tom 4

WOJSKOWEGO

Warszawa 1974

CENTRALNA BIBLIOTEKA WOJSKOWA

BIBLIOTECZKA BIBLIOTEKARZA WOJSKOWEGO

Tom 4

Leszek ADAMÓW

Sieć biblioteczna w Polsce Ludowej
i Siłach Zbrojnych PRL

Warszawa 1974

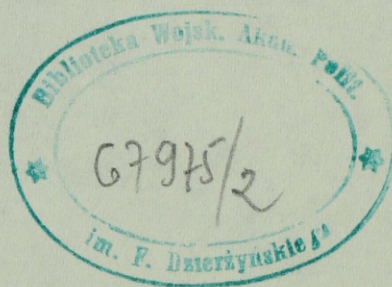
02:355.074

Komitet Redakcyjny:

Regina Hancko

Edward Pigoń

Michał Telecki

SPIS TREŚCI

	str.
WSTĘP	5
I. ZAŁOŻENIA POLITYKI BIBLIOTECZNEJ POLSKI LUDOWEJ	7
1. Podstawy prawne organizacji i działalności bibliotek - założenia ogólne	7
2. Kierownictwo, nadzór i opieka fachowa nad bibliotekami. Państwowa Rada Biblioteczna i jej zadania.	11
3. Ogólnokrajowa sieć biblioteczna. Rodzaje bibliotek	14
II. BIBLIOTEKI NAUKOWE	18
1. Ogólne zadania bibliotek naukowych	18
2. Biblioteka Narodowa	20
3. Biblioteki szkół wyższych	23
4. Biblioteki Polskiej Akademii Nauk i instytutów naukowo-badawczych	25
5. Inne biblioteki naukowe	28
III. BIBLIOTEKI FACHOWE	34
IV. BIBLIOTEKI SZKOLNE I PEDAGOGICZNE	38
1. Biblioteki szkolne	38
2. Biblioteki pedagogiczne	40
V. BIBLIOTEKI PUBLICZNE	42
1. Publiczne biblioteki powszechne	42
A. Gminne biblioteki publiczne	44
B. Powiatowe /powiatowe i miejskie/ biblioteki publiczne	44
C. Wojewódzkie /wojewódzkie i miejskie/ biblioteki publiczne	46
2. Biblioteki związków zawodowych	50
3. Inne biblioteki typu powszechnego	50
VI. SIEĆ BIBLIOTEK W SIŁACH ZBROJNYCH PRL	52
1. Organizacja i funkcje bibliotek wojskowych	52

	str.
2. Wojskowe biblioteki naukowe	54
3. Wojskowe biblioteki fachowe	66
4. Wojskowe biblioteki oświatowe	66
VII. WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK W RAMACH OGÓLNOKRAJOWEJ SIECI BIBLIOTECZNEJ	70
BIBLIOGRAFIA	73

W S T Ę P

Opracowanie zawiera podstawowe wiadomości o organizacji bibliotek w naszym kraju, ze szczególnym uwzględnieniem sieci bibliotecznej Sił Zbrojnych PRL, jej głównych zadań i celów działalności. Wiadomości te są niezbędne każdemu bibliotekarzowi w dobie specjalizacji i koordynacji działalności poszczególnych rodzajów bibliotek, sieci i szczebli organizacyjnych. Wiedza o strukturze i zadaniach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej pozwoli na bardziej wszechstronne określenie roli i miejsca konkretnej biblioteki wojskowej w systemie ogólnokrajowej i ogólnowojskowej sieci bibliotecznej, ułatwi współdziałanie z innymi bibliotekami w zakresie wymiany międzybibliotecznej i innych usług.

Sieć bibliotek wojskowych została celowo wyodrębniona w układzie publikacji - jako sieć specyficzna, dostosowana do struktury organizacyjnej oraz wielokierunkowych funkcji i zadań Sił Zbrojnych PRL.

W materiale uwzględniono dokonane ostatnio zmiany strukturalne i organizacyjne, wynikające z Ustawy o bibliotekach z 9 kwietnia 1968 roku, a także Zarządzenia Ministra Obrony Narodowej Nr 54/MON z 16 września 1971 roku. Opracowanie części, dotyczącej ogólnowojskowej sieci bibliotecznej, oparto na wydanych w 1972 roku aktualnie obowiązujących instrukcjach dla bibliotek naukowych, fachowych i oświatowych.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

1912

Several paragraphs of faint, illegible text in the middle section of the page.

Additional paragraphs of faint, illegible text at the bottom of the page.

I. ZAŁOŻENIA POLITYKI BIBLIOTECZNEJ POLSKI LUDOWEJ

Odbudowa i rozbudowa sieci bibliotecznej w kraju stanowiły jedno z głównych zadań w zakresie realizacji podstawowych zasad polityki kulturalnej władzy ludowej. Zmierzały one do szybkiego zagojenia ran, zadanych polskiej kulturze przez wojnę i okupanta oraz do rozwoju życia naukowego i społeczno-kulturalnego narodu w oparciu o powszechność nauki i kultury, służących socjalistycznemu społeczeństwu.

Istotą założeń politycznych w Polsce Ludowej było uznanie - bezpośrednio po wyzwoleniu - bibliotek i ich zbiorów za narodowe mienie kulturalne, a postulat szybkiego i racjonalnego udostępnienia ich całemu społeczeństwu stał się najpilniejszym zadaniem dnia z uwagi na rosnące potrzeby rozwijającej się dynamicznie w nowym ustroju nauki i kultury polskiej oraz gospodarki narodowej.

Realizacja tego postulatu nie była łatwa. Straty wojenne w księgozbiorach bibliotek wyniosły blisko 85%, w księgozbiorach prywatnych około 70%. W tej sytuacji najważniejszym zadaniem w pierwszych latach po wojnie było otoczenie ocalałych zbiorów szczególną troską i opieką przez organa państwowe, instytucje i organizacje społeczne.

Dzięki energicznej ich działalności oraz dużej ofiarności bibliotekarzy i zrozumieniu tej ważnej sprawy przez społeczeństwo, zdołano w stosunkowo krótkim czasie zabezpieczyć i uporządkować znaczną część ocalałych księgozbiorów w kraju, a także przeprowadzić z powodzeniem akcję rewindykacji znacznej części zbiorów, wywiezionych podczas wojny poza granice Polski.

Równoległe z tym rozpoczęto prace związane z organizacją sieci bibliotek dostosowanej do ich nowej funkcji wynikającej z faktu, iż biblioteki stały się własnością całego narodu.

1. Podstawy prawne organizacji i działalności bibliotek - założenia ogólne

Pierwszym aktem prawnym normującym działalność bibliotek w

Polisce Ludowej i stanowiącym zarazem punkt zwrotny w dziejach bibliotekarstwa polskiego był dekret z 17 kwietnia 1946 roku o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi.¹ Zawierał on podstawowe założenia ideologiczne i organizacyjne bibliotekarstwa polskiego. Zgodnie z artykułem pierwszym dekretu - biblioteki i zbiory biblioteczne uznane zostały za narodowe mienie kulturalne, powołane do służenia dobru ogólnemu. W ten sposób zagwarantowano wszystkim obywatelom prawo do korzystania z bibliotek i zarazem określono podstawową ich funkcję społeczną, która polegała głównie na: aktywizacji kulturalnej społeczeństwa oraz kształtowaniu świadomości społeczno-politycznej, pomocy w uczeniu się, nauczaniu i wychowaniu, zaspokajaniu potrzeb praktycznych poszczególnych zawodów i doskonaleniu kadr fachowych, obsłudze nauki i jej funkcji. Jednocześnie ustalone zostały w dekreście zasady organizacyjne, według których miała być utworzona ogólnokrajowa sieć bibliotek publicznych obejmująca biblioteki szkolne, powszechne i naukowe. Ich zadania sformułowano następująco:

"Biblioteki szkolne mają za zadanie dostarczanie uczniom i nauczycielom lektury, potrzebnej w związku z nauką szkolną i wychowaniem".²

"Biblioteki powszechne służą czytelnictwu w najszerszym zakresie, wychowaniu społeczeństwa, kształceniu ogólnemu i zawodowemu oraz kulturalnej rozrywce wszystkich obywateli..."³

"Biblioteki naukowe ogólne i specjalne służą przede wszystkim celom naukowo-badawczym, budowaniu i rozszerzaniu wiedzy, kształceniu ogólnemu i zawodowemu wyższego stopnia, a obok tego również stosowaniu wiedzy do potrzeb związanych z bieżącą pracą władz i organów państwowych i samorządowych, instytucji wszelkiego rodzaju oraz zakładów o charakterze gospodarczym i przemysłowym. Biblioteki naukowe mogą być równocześnie zakładami specjalnymi prowadzącymi badania związane z ksiązką oraz prace bibliograficzne".⁴

1. Dz.U. 1946 nr 26, poz.163.

2. Tamże, art.7.

3. Tamże, art.8.

4. Tamże, art.12.

Dekret nie obejmował wszystkich problemów związanych z organizacją bibliotekarstwa w kraju. Dotyczył w zasadzie publicznych bibliotek powszechnych, szkolnych i naukowych ogólnych. Poza ogólnokrajową siecią pozostało bowiem wiele bibliotek, jak np.: biblioteki instytucji naukowych, instytucji publicznych i urzędów, fabryk i przedsiębiorstw, partii politycznych i organizacji, biblioteki szpitalne, więzienne oraz biblioteki związków zawodowych, które miały zgodnie z postanowieniami dekretu rozwijać swoją działalność w oparciu o statuty własne lub instytucji powołujących je do życia. Wśród nich znalazły się także biblioteki wojskowe, działające na mocy odrębnych przepisów wydawanych przez władze wojskowe.

Kierownictwo i nadzór nad sieciami bibliotek powszechnych, szkolnych i naukowych miał sprawować minister oświaty za pośrednictwem Naczelnej Dyrekcji Bibliotek. Kompetencje Ministerstwa Oświaty w tym zakresie dotyczyły ustalania sieci bibliotek publicznych, wydawania wytycznych organizacyjnych, kierowania działalnością bibliotek, określania kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy.

Historyczne znaczenie dekretu o bibliotekach z 1946 r. polega na tym, że treści w nim zawarte były wyrazem rewolucyjnej polityki kulturalnej zmierzającej do udostępnienia książki wszystkim obywatelom i szerokiego upowszechnienia czytelnictwa. Dzięki dekretowi stworzone zostały podstawy prawne i finansowe dla organizacji bibliotek, w wyniku czego nastąpił dynamiczny rozwój przede wszystkim publicznej sieci bibliotecznej i czytelnictwa w kraju. Potrzeby dalszego rozwoju bibliotek spowodowały konieczność wydania następnych aktów prawnych zmierzających do uregulowania nowych zjawisk w działalności bibliotek. Ustawa z 31 października 1951 r.¹ powierzyła nadzór nad publicznymi bibliotekami powszechnymi i innymi Ministerstwu Kultury i Sztuki. Sprawy bibliotek szkół wyższych z wyjątkiem artystycznych przejął Zespół Organizacji Bibliotek,² utworzony przez powołane do życia w 1950 roku Ministerstwo Szkół Wyższych

---

1. Dz.U.1951 nr 58, poz.400.

2. Obecnie samodzielne stanowisko pracy d/s bibliotek naukowych i informacji naukowej.

i Nauki. Ministerstwu Oświaty podporządkowane zostały jedynie biblioteki szkolne.

W wyniku tych zmian utworzona dekretem sieć ogólnokrajowa, obejmująca biblioteki szkolne, powszechne i naukowe, uległa decentralizacji, a sprawująca nad nią bezpośredni nadzór Naczelna Dyrekcja Bibliotek - likwidacji. W Ministerstwie Kultury i Sztuki powołany został Centralny Zarząd Bibliotek, przekształcony w 1957 roku w Departament Bibliotek, a ten z kolei w 1961 r. w Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek, któremu powierzono: nadzór nad organizacją i działalnością publicznych bibliotek powszechnych, koordynację działalności bibliotek społecznych oraz współdziałanie z innymi resortami w ustalaniu ogólnych wytycznych w zakresie działalności tych bibliotek. W 1972 roku departament ten został przemianowany na Departament Domów Kultury, Bibliotek i Stowarzyszeń Kulturalnych.

Sieć bibliotek fachowych w zakładach pracy powołała do życia uchwała Prezydium Rządu nr 697 z 24 września 1953 roku¹ w sprawie rozwoju sieci fachowych bibliotek zakładowych. Uchwała ta formułowała podstawowe zasady organizacji i zadania sieci bibliotek fachowych, wprowadzała obowiązek współpracy z bibliotekami związkowymi i organizacjami społecznymi obsługującymi pracowników zakładu, określała też sposób powiązania tych bibliotek z działalnością ośrodków dokumentacji naukowo-technicznej.

Uchwałą Rady Ministrów nr 169 z 16 maja 1960 roku w sprawie organizacji informacji technicznej i ekonomicznej² wprowadzono nową organizację bibliotek fachowych, zespalając je z ośrodkami informacji technicznej i ekonomicznej, tworząc w ten sposób ogólnokrajową sieć informacji naukowo-technicznej. Biblioteki fachowe stały się przeto integralnymi komórkami organizowanych w jednostkach gospodarki uspołecznionej zakładowych, branżowych i resortowych ośrodków informacji technicznej i ekonomicznej. Do sieci tej włączono szereg bibliotek naukowych w resortowych placówkach naukowo-badawczych.

Podstawowym aktem prawnym regulującym organizację i działalność bibliotek w kraju jest ustawa z 9 kwietnia 1968 r. o biblio-

1. Mon. Pol. 1953 nr A-94, poz. 1306.

2. Mon. Pol. 1960 nr 60, poz. 284.

tekach.^{1/} Uchyła ona przepisy dekretu z 1946 r. nie odpowiadające rzeczywistości stanowi rzeczy w bibliotekarstwie polskim, sankcjonuje faktyczny stan organizacyjny ukształtowany na przestrzeni 22 lat od wydania dekretu, określa obowiązki ministra kultury i sztuki w zakresie ustalania szczegółowych zasad polityki bibliotecznej i nadzoru nad ich realizowaniem, wyraźniej niż jakikolwiek poprzedni przepis określa zawód bibliotekarza, ustala przepisy w sprawie Biblioteki Narodowej, egzemplarza obowiązkowego, rejestracji bibliotek nie wchodzących do ogólnokrajowej sieci, organizacji bibliotek w poszczególnym sieciach oraz współpracy między nimi itp.

Zgodnie z ustawą, podobnie jak w dekreście z 1946 r., biblioteki, ich zbiory i urządzenia uznane zostały jako dobro narodowe, służące rozwojowi nauki, kultury i gospodarki narodowej oraz socjalistycznemu wychowaniu społeczeństwa.

Przepisy ustawy dotyczą:

1. bibliotek państwowych jednostek organizacyjnych i instytucji państwowych;
2. bibliotek Polskiej Akademii Nauk i jej placówek;
3. innych bibliotek, które na zasadach określonych w ustawie włączone zostaną do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej.

Ustawa uznaje za naczelną zasadę organizacyjną ogólnokrajowej sieci bibliotecznej wszechstronne, skoordynowane współdziałanie bibliotek w Polsce.

2. K i e r o w n i c t w o , n a d z ó r i o p i e k a
f a c h o w a n a d b i b l i o t e k a m i . P a Ń -
s t w o w a R a d a B i b l i o t e c z n a i j e j
z a d a n i a

Kierownictwo i nadzór nad ogólnokrajową siecią biblioteczną - zgodnie z art. 16 ust. 1 i 2 Ustawy o bibliotekach - sprawuje minister kultury i sztuki, który w porozumieniu z przewodniczącym Komitetu Nauki i Techniki oraz z zainteresowanymi ministrami i Polską Akademią Nauk ustala dla bibliotek wchodzą-

---

1. Dz.U.1968 nr 12,poz.63.

cych do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej zasady dotyczące:

- specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych;
- międzybibliotecznej wymiany, przekazywania i sprzedaży zbędnych materiałów bibliotecznych;
- koordynacji działalności bibliograficznej i informacyjnej;
- wypożyczania międzybibliotecznego i prowadzenia katalogów centralnych;
- gromadzenia i przechowywania dla celów archiwalnych zasobu materiałów bibliotecznych wytworzonych w Polsce oraz wytworzonych za granicą w języku polskim lub Polski dotyczących;
- sprawozdawczości bibliotek;
- normalizacji i racjonalizacji, a zwłaszcza wprowadzania postępu technicznego w pracy bibliotecznej;
- doksztalcenia i doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek.

Z tytułu sprawowanego nadzoru minister kultury i sztuki przekazuje przewodniczącemu Komitetu Nauki i Techniki, zainteresowanym ministrom, Polskiej Akademii Nauk, prezydiom wojewódzkich rad narodowych oraz centralnym zarządom organizacji spółdzielczych i społecznych uwagi, wnioski i postulaty związane z realizacją wyżej wymienionych zasad współpracy przez biblioteki /sieci bibliotek/ im podległe lub przez nich nadzorowane.

Bezpośredni nadzór nad bibliotekami publicznymi powierzono organom prezydiów wojewódzkich rad narodowych, przy czym naczelnym nadzór nad nimi sprawuje minister kultury i sztuki przez Departament Domów Kultury, Bibliotek i Stowarzyszeń Kulturalnych. Jemu też podlega Biblioteka Narodowa. Nad siecią bibliotek resortowych, jak np. resortu oświaty i wychowania czy resortu obrony narodowej, nadzór wykonują właściwi ministrowie przez powołane do tego celu odpowiednie organa kierujące. Nadzór nad bibliotekami związkowymi sprawuje Centralna Rada Związków Zawodowych, a nad bibliotekami organizacji społecznych i spółdzielczych centralne zarządy tych organizacji.

Organem opiniodawczym i doradczym ministra kultury i sztuki w sprawach bibliotek - zgodnie z art.10 Ustawy o bibliotekach - jest Państwowa Rada Biblioteczna powołana w grudniu 1968 roku. W skład jej wchodzi: przewodniczący Rady, którym jest podsekretarz stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, utrzymujący

m.in. nadzór nad sprawami bibliotek i 26 członków reprezentujących zainteresowane resorty, instytucje i organizacje, którzy są kompetentni w sprawach bibliotekarstwa, bibliografii lub dziedzin pokrewnych.

Zakres działania Państwowej Rady Bibliotecznej zgodnie z regulaminem zatwierdzonym 1 czerwca 1973 r. przez prezesa Rady Ministrów obejmuje:

- 1/ zgłaszanie wniosków dotyczących polityki bibliotecznej i ich realizacji,
- 2/ wypowiedanie się w sprawach potrzeb bibliotekarstwa i czytelnictwa oraz składanie wniosków w tym zakresie,
- 3/ opiniowanie projektów aktów normatywnych z zakresu bibliotekarstwa,
- 4/ zgłaszanie wniosków odnośnie ustalania i stosowania zasad, o których mowa w art.16 ustawy o bibliotekach, a w szczególności:
  - gromadzenia i przechowywania dla celów archiwalnych zasobu materiałów bibliotecznych, wytwarzanych w Polsce oraz za granicą w języku polskim lub Polski dotyczących,
  - specjalizacji zbiorów i międzybibliotecznej wymiany materiałów bibliotecznych,
  - przekazywania i sprzedaży zbędnych materiałów bibliotecznych,
  - zabezpieczenia i konserwacji materiałów bibliotecznych,
  - koordynacji działalności bibliograficznej i informacyjnej bibliotek,
  - wypożyczania międzybibliotecznego i prowadzenia katalogów centralnych,
  - sprawozdawczości bibliotek,
  - normalizacji bibliotecznej,
  - doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek.
- 5/ wypowiedanie się w sprawach budownictwa obiektów bibliotecznych,
- 6/ opiniowanie innych spraw przekazanych Radzie przez ministra kultury i sztuki.

Zadania te realizowane są przez poszczególne sekcje Rady, działające zgodnie z wytycznymi Prezydium oraz z własnej inicja-

tywy w granicach uprawnień udzielonych im przez Prezydium. Organem wykonawczym Rady jest Prezydium Rady, w skład którego wchodzi: przewodniczący, zastępca przewodniczącego, sekretarz Rady i przewodniczący poszczególnych sekcji. Opinie Rady wydawane są w formie uchwał.

W ciągu czterech lat swego istnienia Państwowa Rada Biblioteczna przyczyniła się do wydania kilku ważnych zarządzeń wykonawczych do Ustawy o bibliotekach, podjęła również kilka spraw merytorycznych, jak: określenie zasad specjalizacji bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów oraz działalności informacyjnej bibliotek naukowych. Przygotowała projekt systemu kształcenia bibliotekarzy w przyszłości i zainicjowała prace nad raportem o stanie bibliotek polskich. Ponadto zaopiniowała kilkanaście projektów aktów normatywnych, z których większość nabrała już mocy prawnej.

Oprócz Państwowej Rady Bibliotecznej instytucjami o charakterze konsultatywnym są: Komisja do Spraw Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Sekcja Bibliotekarska Związku Nauczycielstwa Polskiego. Prowadzą one działalność wynikającą z ich własnych statutów i regulaminów.

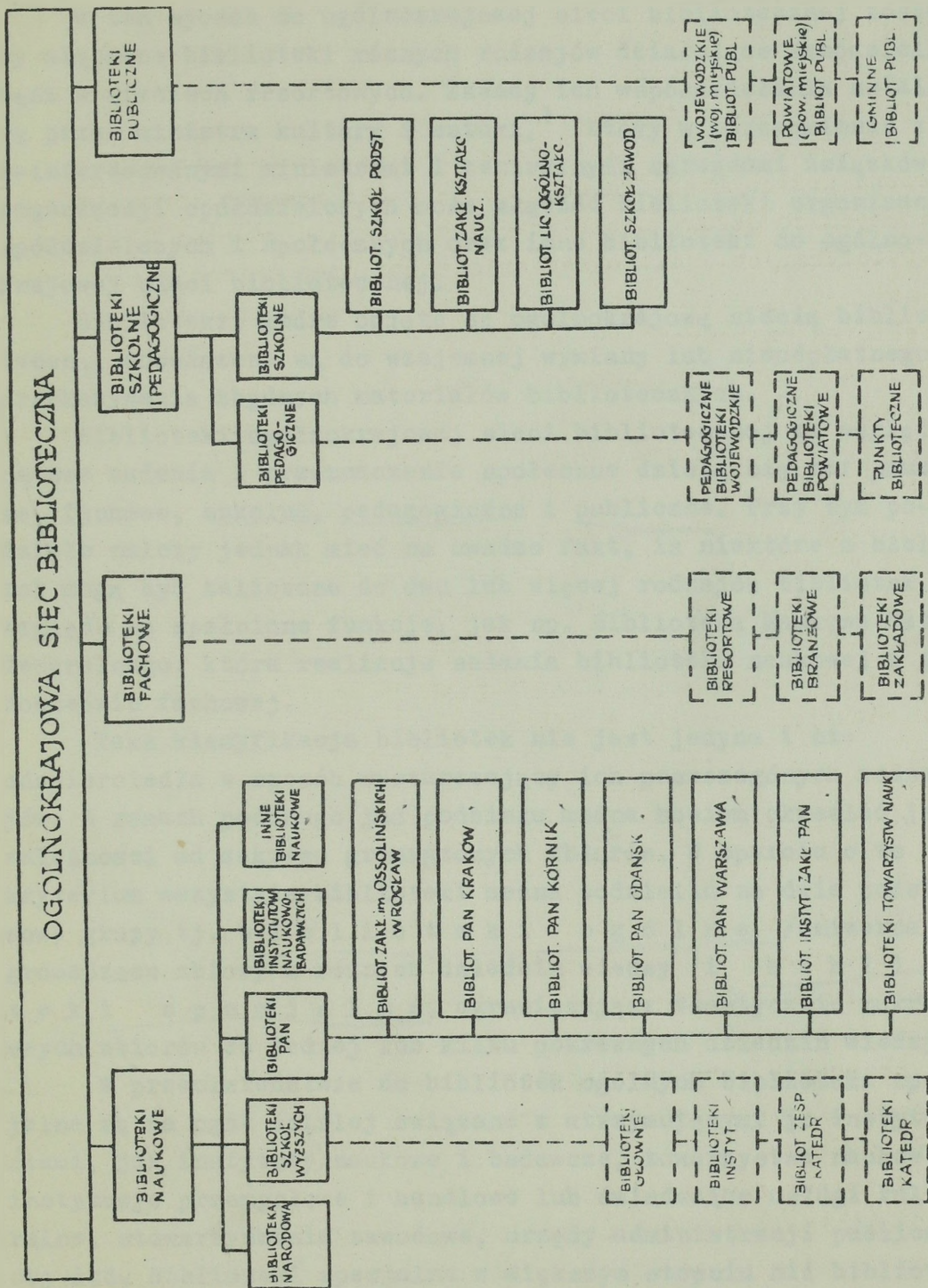
3. O g ó l n o k r a j o w a s i e ć b i b l i o t e c z n a . R o d z a j e b i b l i o t e k

Dynamiczny rozwój bibliotek, przejawiający się w ich wzroście ilościowym, w zwiększaniu zakresu i rodzajów gromadzonych przez nie materiałów, w stale wzmagającym się korzystaniu społeczeństwa z usług bibliotecznych rodzi potrzebę organizowania coraz to nowych form udostępniania zasobów bibliotecznych, zapewniających rozszerzenie i usprawnienie obiegu dokumentu wśród społeczeństwa.

Istotnym warunkiem w tym zakresie w obecnej dobie jest współdziałanie wszystkich bibliotek w kraju, a zwłaszcza skoordynowana, zespołowa działalność bibliotek w obrębie poszczególnych sieci. Dlatego też Ustawa o bibliotekach z 1968 r. powołuje ogólnokrajową sieć biblioteczną¹ obejmującą wszystkie biblio-

---

1. Art.12 Ustawy.

LINIA CIĄGAŁA - PODZIAŁ BIBLIOTEK WEDŁUG ICH ZADAŃ
 LINIA PRIERYWANA - POSZCZEGÓLNE OGNIWA W SIECI WIELOSTOPNIOWEJ

teki państwowe i biblioteki Polskiej Akademii Nauk oraz jej placówek.

W ten sposób do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej zostały włączone biblioteki różnych rodzajów działające samodzielnie bądź w sieciach resortowych. Zasady ich współdziałania ustalane są przez ministra kultury i sztuki,¹ który w porozumieniu z zainteresowanymi ministrami i centralnymi zarządami związków i organizacji spółdzielczych może włączać biblioteki organizacji spółdzielczych i społecznych oraz inne biblioteki do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej.

Biblioteki, które objęte są ogólnokrajową siecią biblioteczną, obowiązane są do wzajemnej wymiany lub nieodpłatnego przekazywania zbędnych materiałów bibliotecznych.

Biblioteki ogólnokrajowej sieci bibliotecznej ze względu na swe zadania i przeznaczenie społeczne dzielą się na: naukowe, fachowe, szkolne, pedagogiczne i publiczne. Przy tym podziały należy jednak mieć na uwadze fakt, iż niektóre z bibliotek mogą być zaliczane do dwu lub więcej rodzajów bibliotek ze względu na spełniane funkcje, jak np. Biblioteka Naukowa Sztabu Generalnego, która realizuje zadania biblioteki naukowej i jednocześnie fachowej.

Taka klasyfikacja bibliotek nie jest jedyna i nie odzwierciedla w sposób wystarczający ich poszczególnych rodzajów. W ramach podanego już podziału można bowiem określać je w zależności od zakresu gromadzonych zbiorów. W oparciu o to kryterium wszystkie biblioteki można podzielić na dwie podstawowe grupy, tj. b i b l i o t e k i o g ó l n e /uniwersalne/ gromadzące zbiory z różnych dziedzin wiedzy i b i b l i o t e k i s p e c j a l n e, ograniczające tematycznie zakres swych zbiorów do jednej lub kilku pokrewnych dziedzin wiedzy.

W przeciwieństwie do bibliotek ogólnych biblioteki specjalne są na ogół ściśle związane z utrzymującymi je instytucjami, jak instytuty naukowe i badawcze, towarzystwa naukowe, instytucje przemysłowe i handlowe lub świadczące usługi kulturalne, stowarzyszenia zawodowe, urzędy administracji publicznej itd. Biblioteki specjalne w większym stopniu niż biblioteki

---

1. Zob. Rozdz. I Kierownictwo, nadzór i opieka fachowa nad bibliotekami.

ogólne gromadzą takie grupy materiałów, jak: patenty, normy, raporty techniczne, mikrofilmy, nagrania dźwiękowe itp. oraz niekiedy stosują w pracy więcej form charakterystycznych dla ośrodków dokumentacji i informacji. W grupie bibliotek specjalnych w zależności od profilu zbiorów wyróżnić można biblioteki: techniczne, rolnicze, wojskowe, medyczne, ekonomiczne itd. Różnią się one między sobą kierunkami specjalizacji i stanowią grupę bardzo niejedolitą organizacyjnie.

Biblioteki techniczne nie tworzą jednolitej sieci ogólnokrajowej, stanowią one odrębne zespoły lub sieci resortowe. I tak np. biblioteki dziesięciu politechnik /Warszawa, Częstochowa, Gdańsk, Kraków, Łódź, Poznań, Szczecin, Gliwice, Wrocław/ oraz biblioteki wyższych technicznych szkół zawodowych i Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie tworzą zorganizowany zespół resortu nauki, szkół wyższych i techniki. Centralna Biblioteka Naczelnej Organizacji Technicznej posiada sieć terenową w postaci 28 oddziałów. Pozostałe biblioteki techniczne podległe różnym resortom gospodarczym znajdują się w sieci Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, sprawującego kontrolę nad działalnością resortowych i branżowych ośrodków informacji. Liczne biblioteki techniczne przy zakładach pracy należą do grupy bibliotek fachowych.

Biblioteki rolnicze podlegają w zasadzie dwóm resortom: rolnictwa oraz nauki, szkół wyższych i techniki. Stanowią one zorganizowany, choć nie oparty na przepisach prawnych, zespół. Do sieci tej należą: biblioteki wyższych szkół rolniczych /Kraków, Lublin, Olsztyn, Poznań, Szczecin, Wrocław/, Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz biblioteki specjalistycznych instytutów rolniczych /Instytut Ekonomiki Rolniczej, Instytut Sadownictwa, Instytut Badawczy Leśnictwa i in./. Wiodącą rolę w tym zespole spełnia Centralna Biblioteka Rolnicza w Warszawie, posiadająca filie w Bydgoszczy i w Puławach.

Biblioteki medyczne tworzą sieć, w której wiodącą rolę spełnia podległa Ministerstwu Zdrowia Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie. Sprawuje ona nadzór fachowy i opiekę nad bibliotekami medycznymi w kraju. Do sieci tej należą: biblioteki akademii medycznych /Warszawa, Białystok, Gdańsk, Katowice, Kraków, Lublin,

Łódź, Poznań, Wrocław, Szczecin/, biblioteki 14 instytutów badawczych, biblioteki towarzystw lekarskich, podręczne biblioteki dla lekarzy w szpitalach oraz filie Głównej Biblioteki Lekarskiej znajdujące się w miastach wojewódzkich, w których nie ma akademii medycznych.

Do bibliotek ekonomicznych zalicza się: biblioteki wyższych szkół ekonomicznych /Katowice, Kraków, Poznań, Sopot, Wrocław/ podległe resortowi nauki, szkół wyższych i techniki wraz z Biblioteką Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie, pełniącą funkcję biblioteki wiodącej, biblioteki wdziałów ekonomicznych w niektórych szkołach wyższych, biblioteki instytutów resortowych o charakterze ekonomicznym, oraz biblioteki banków. Do tej grupy należą także z uwagi na tematykę zbiorów Biblioteka Sejmowa i Centralna Biblioteka Statystyczna w Warszawie.

Biorąc za kryterium podziału stopień samodzielności organizacyjnej można wyróżnić biblioteki: samoistne, działające samodzielnie jako autonomiczne jednostki organizacyjne, posiadające własny statut, jak np. Biblioteka Narodowa, Centralna Biblioteka Wojskowa, Główna Biblioteka Lekarska itd. oraz biblioteki niesamoistne, wchodzące w skład zakładu macierzystego /instytutu, szkoły, zakładu produkcyjnego, ośrodka kulturalno-oświatowego/, z którym organizacyjnie są związane, jak np. Biblioteka Wojskowego Instytutu Historycznego czy biblioteka oświatowa klubu.

II. BIBLIOTEKI NAUKOWE

1. O g ó l n e   z a d a n i a   b i b l i o t e k   n a u k o - w y c h

Biblioteki naukowe służą potrzebom oraz rozwojowi nauki i kształcenia przez prowadzenie działalności naukowo-badawczej i usługowej. Realizują one również prace dydaktyczne, informacyjne i popularyzacyjne, mające na celu upowszechnianie wiedzy oraz rozwój kultury w społeczeństwie.

Do bibliotek naukowych zalicza się:

- Bibliotekę Narodową,
- biblioteki, do których stosuje się przepisy: o szkolnictwie wyższym, o Polskiej Akademii Nauk, o instytutach naukowo-badawczych, o wyższym szkolnictwie wojskowym oraz o wyższych szkołach artystycznych,
- inne biblioteki, ustalone przez Radę Ministrów.¹

Do zasadniczych zadań bibliotek w zakresie obsługi nauki i jej funkcji należą:

- czynne współdziałanie z instytucjami i pracownikami nauki przez: gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów dla badań naukowych; organizowanie aparatu informacyjno-bibliograficznego /przygotowanie materiałów źródłoznawczych, jak przewodniki biblioteczne, katalogi, bibliografie, indeksy itd./; opracowywanie wydawnictw źródłowych lub naukoznawczych;
- zaspokajanie potrzeb instytucji i osób zainteresowanych zastosowaniem wyników badań teoretycznych;
- współdziałanie w kształceniu wyższego stopnia i wychowania młodzieży studiującej oraz młodej kadry naukowej;
- propagowanie wyników nauki.

W zależności od zakresu gromadzonych zbiorów można zgodnie z podanym już uprzednio podziałem wyodrębnić dwie podstawowe grupy bibliotek naukowych: b i b l i o t e k i   o g ó l -
n e /uniwersalne/, gromadzące piśmiennictwo z różnych dziedzin wiedzy i b i b l i o t e k i   s p e c j a l n e, posiadające

1. Ustawa o bibliotekach, art.17 ust.1,2,3.

księgozbiory wybranych dyscyplin naukowych.

Biblioteki ogólne są najstarszym rodzajem bibliotek naukowych. Rozwój nauki i różnicowanie się jej dyscyplin zdecydowały o powstaniu bibliotek specjalnych, działających samodzielnie lub niesamodzielnie, bibliotek dużych i małych.

Czołowe miejsce w grupie bibliotek ogólnych w kraju zajmuje Biblioteka Narodowa. Do tej grupy bibliotek należą również samodzielne biblioteki uniwersalne Polskiej Akademii Nauk, Biblioteka Śląska, biblioteki uniwersytetów i niektóre publiczne biblioteki miejskie, jak np. Biblioteka m.st. Warszawy, m. Łodzi, Lublina, Poznań.

Do grupy bibliotek naukowych specjalnych należą: biblioteki wyższych szkół /ekonomicznych, rolniczych, technicznych, medycznych, pedagogicznych, wojskowych, artystycznych/, biblioteki instytutów naukowo-badawczych, biblioteki towarzystw naukowych oraz niektóre biblioteki resortów i urzędów centralnych. Niektóre z nich mają charakter specjalnych bibliotek centralnych, gromadzących piśmiennictwo z poszczególnych dziedzin wiedzy w jak najszerszym zakresie z uwzględnieniem kierunków peryferyjnych i literatury historycznej danej dyscypliny naukowej.

Zasięg działania tych bibliotek obejmuje cały kraj, przy czym obsługa czytelników zainteresowanych daną specjalnością odbywa się również drogą wypożyczania międzybibliotecznego. Większość bibliotek centralnych prowadzi katalogi centralne, opracowuje i wydaje bibliografie specjalne, szkoli pracowników bibliotek swojej branży. W dziedzinie techniki funkcje centralnych bibliotek pełnią - mająca powstać w przyszłości Centralna Biblioteka Techniczna, oraz główne biblioteki branżowe; w dziedzinie nauk lekarskich - Główna Biblioteka Lekarska, rolniczych - Centralna Biblioteka Rolnicza; wojskowych - Centralna Biblioteka Wojskowa; w dziedzinie komunikacji - Główna Biblioteka Komunikacyjna itd.

Rozwój ilościowy bibliotek naukowych oraz postępujące różnicowanie się ich typów i zadań zakłada konieczność koordynowania działalności poszczególnych placówek bibliotecznych oraz zmusza do nadania im charakteru zespołowego.

Zasady takiej koordynacji zostały określone w ustawie o bibliotekach, o czym była już mowa w rozdziale pierwszym.

2. Biblioteka Narodowa

Biblioteka Narodowa, jako centralna biblioteka Państwa Polskiego, została powołana do życia 24 lutego 1928 roku. Otwarcie biblioteki nastąpiło 28 listopada 1930 roku. Miała ona za zadanie gromadzenie i przechowywanie: "całokształtu produkcji umysłowej narodu polskiego wyrażonej pismem, drukiem lub jakimkolwiek innym sposobem mechanicznym lub chemicznym, o ile dotyczy grafiki", a także piśmiennictwa w językach obcych "odnoszącego się do narodu polskiego" lub "niezbędnej dla rozwoju umysłowości polskiej".¹ Przy bibliotece powstał Instytut Bibliograficzny, którego zadaniem było prowadzenie bibliografii bieżącej ogólnej oraz Biuro Międzynarodowej Wymiany Wydawnictw.

Podstawową część biblioteki stanowiły zbiory dawnej Biblioteki Załuskich, Biblioteki Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz księgozbiory tworzone przez Polaków na emigracji w Raperswilu i Batignolles.

W 1939 roku Biblioteka Narodowa liczyła ok. 450 000 wol. druków nowszych, 85 000 starych druków, 40 000 rękopisów, 80 000 obiektów grafiki, ok. 10 000 jednostek Centralnego Archiwum Fonograficznego i 11 000 obiektów kartograficznych.

Podczas II wojny światowej biblioteka poniosła duże straty, szczególnie w zbiorach specjalnych, m.in. podczas oblężenia Warszawy w 1939 roku spłonęły zdeponowane w Centralnej Bibliotece Wojskowej zbiory rękopisów raperswilskich i batignolskich, a w 1944 roku po upadku powstania okupanci spalili doszczętnie zbiory specjalne znajdujące się w Bibliotece Krasieńskich.

Po wyzwoleniu Biblioteka Narodowa wznowiła swoją działalność rozszerzając jej zakres w stosunku do zadań pierwotnych.

Aktualne zadania Biblioteki Narodowej zostały określone w nowej ustawie o bibliotekach następująco:

"... Zadaniem Biblioteki Narodowej jest prowadzenie działalności bibliotecznej, bibliograficznej, naukowo-badawczej i usługowej, informacyjnej, poradniczej, normalizacyjnej i wydawniczej,

---

1. Dz.U.R.P. 1928 nr 78, poz.443.

a w szczególności:

- zachowanie dorobku piśmienniczego Polski oraz dotyczącego Polski,
- prowadzenie bibliografii narodowej,
- doskonalenie i koordynowanie działalności bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej,
- rozwijanie bibliotekoznawstwa, nauki o książce i pokrewnych dziedzinach wiedzy.

Biblioteka Narodowa prowadzi działalność naukowo-badawczą i usługowo-badawczą, określoną w przepisach o instytutach naukowo-badawczych..."

Organizację i szczegółowy zakres działania Biblioteki Narodowej i jej organów określa statut nadany przez ministra kultury i sztuki zarządzeniem Nr 27 z 15.04.1969 r.¹

Nowy statut Biblioteki Narodowej stworzył trzy wielkie działy pracy bibliotecznej: Gromadzenia i Opracowywania Zbiorów Nowszych; Informacji i Udostępniania oraz Zbiorów Specjalnych. Obok tych działów na tym samym poziomie strukturalnym działają nadal oba instytuty: Bibliograficzny oraz Książki i Czytelnictwa. Te pięć pionów obejmujących działalność biblioteczną, bibliograficzną oraz badawczą i metodyczną uzupełnia Dział Administracyjno-Produkcyjny.

Do ścisłej dyrekcji, składającej się jak poprzednio z dyrektora i 4 zastępców dyrektora, doszło nowe stanowisko - sekretarza naukowego.

Nowym organem niezależnie od Rady Naukowej jest Kolegium Biblioteki, spełniające funkcje opiniodawcze i doradcze. W jego skład poza dyrektorem i zastępcami wchodzi: sekretarz naukowy, kierownicy działów i instytutów, główny księgowy, przedstawiciele organizacji społecznych.

Szczegółowa struktura wewnętrzna Biblioteki w ramach działów i instytutów przedstawia się następująco:

I. Dział Gromadzenia i Opracowywania Zbiorów

Zakład Uzupełniania Zbiorów, Zakład Druków Nowszych, Zakład Czasopism, Zakład Katalogów Rzeczowych, Oddział Magazynów Bibliotecznych, Oddział Zbiorów Zabezpieczo-

1. Dz.U.Min.Kultury i Sztuki 1969 nr 3, poz.21.

nych /w Bytomiu/.

II. Dział Informacji i Udostępniania Zbiorów

Zakład Informacji Naukowej, Zakład Katalogów Centralnych, Oddział Czytelni Ogólnej, Oddział Wypożyczenia Krajowego i Zagranicznego.

III. Dział Zbiorów Specjalnych

Zakład Rękopisów, Zakład Starych Druków, Zakład Zbiorów Muzycznych, Zakład Zbiorów Ikonograficznych, Zakład Zbiorów Kartograficznych, Zakład Mikrofilmów, Oddział Udostępniania Zbiorów Specjalnych.

IV. Instytut Bibliograficzny

Zakład Teorii i Organizacji Bibliografii, Zakład Przewodnika Bibliograficznego, Zakład Bibliografii Zawartości Czasopism, Pracownia Bibliografii Czasopism, Pracownia Poloniców Zagranicznych, Pracownia Statystyki Wydawnictw, Zakład Bibliografii Retrospektywnej, Zakład Bibliografii Zalecającej, Zakład Dokumentacji Księgoznawczej.

V. Instytut Książki i Czytelnictwa

Zakład Bibliotekoznawstwa, Zakład Badań Czytelnictwa, Zakład Szkolenia Kadr Bibliotekarskich, Pracownia Katalogów Wzorcowych.

VI. Dział Administracyjno-Produkcyjny

Oddział Rachunkowo-Budżetowy, Oddział Gospodarczo-Zaopatrzeniowy, Oddział Ogólny, Oddział Wydawnictw, Zakład Graficzny, Pracownia Mikrofilmowa, Pracownia Konserwacji Książki, Referat Osobowo-Organizacyjny, Referat Inwestycyjno-Remontowy.

Zakłady i Oddziały dzielą się w miarę potrzeby na jednostki organizacyjne niższego rzędu, zwane sekcjami. Biuro Międzynarodowej Wymiany Wydawnictw zostało włączone do Zakładu Uzupełniania Zbiorów jako jedna z jego sekcji. Istnieją także samodzielne stanowiska pracy, które z biegiem czasu mogą rozwinąć się w większe personalnie jednostki organizacyjne. Wdrożenie nowego statutu Biblioteki Narodowej zostało zakończone w pierwszej połowie 1970 roku. Zbiory Biblioteki

wynoszą obecnie ok. 2.500.000 różnych jednostek, w tym 60% druków nowszych.

3. Biblioteki szkół wyższych

Sieć bibliotek szkół wyższych tworzą zespoły biblioteczne istniejące w ramach poszczególnych uczelni.

Biblioteki szkół wyższych współuczestniczą w realizacji programów naukowych i dydaktycznych uczelni przez organizowanie warsztatu bibliotecznego dla pracowników naukowych i studentów uczelni oraz prowadzą samodzielne prace naukowo-badawcze, dydaktyczne i wydawnicze mieszczące się w sferze ich działania.

Ich udział w realizacji programów naukowych i dydaktycznych to przede wszystkim racjonalne gromadzenie zbiorów pod kątem potrzeb naukowo-badawczych i dydaktycznych w zakresie określonej specjalności oraz ich udostępnianie warunkujące prawidłowość i efektywność badań naukowych oraz procesu dydaktyczno-wychowawczego. Prace naukowo-badawcze bibliotek szkół wyższych obejmują dokumentację zbiorów własnych, prace edytorskie z zakresu bibliografii, bibliotekoznawstwa, historii uczelni itp. Obok tej najbardziej tradycyjnej części działalności prowadzone są prace dydaktyczne dla studentów i w miarę potrzeby dla pracowników nauki z zakresu bibliografii i bibliotekarstwa oraz doskonalenie zawodowe własnych pracowników bibliotecznych i studentów - praktykantów z instytutów bibliotekoznawstwa.

Powyższe zadania wyznaczają bibliotekom szkół wyższych ich miejsce obok innych zakładów naukowo-dydaktycznych uczelni.

Jednym z zasadniczych dla działalności bibliotek szkół wyższych aktów prawnych w okresie powojennym była uchwała Rady Ministrów nr 477 z 4 czerwca 1952 r. w sprawie wzorcowego statutu szkoły wyższej. Statut ten między innymi postanowieniami stwierdza, że biblioteka główna jest ogólnouczelnianym zakładem naukowym i tworzy jednolitą sieć z bibliotekami instytutów, bibliotekami zespołów katedr i bibliotekami katedr, nad którymi spełnia fachowy nadzór.

W ten sposób podjęty został problem zorganizowania sieci bibliotek szkół wyższych. Jej zasady organizacyjne określono bliżej w ustawie o szkolnictwie wyższym z 5 listopada 1958 roku,

ustalającej nadrzędność biblioteki głównej w stosunku do bibliotek zakładowych, nad którymi nadzór powierzony został dyrektorowi biblioteki głównej. Ustawa ta została uzupełniona zarządzeniem ministra szkolnictwa wyższego z 18 marca 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych.¹

Na podstawie statutu dyrektor biblioteki głównej jest odpowiedzialny przed rektorem szkoły za całokształt działalności biblioteki głównej oraz bibliotek zakładowych w zakresie spraw administracyjnych, ogólnych zasad korzystania ze zbiorów, unifikacji techniki pracy bibliotecznej oraz obsady personalnej tych bibliotek. Do obowiązków biblioteki głównej wobec podległych jej bibliotek sieci uczelnianej należą: koordynacja gromadzenia zbiorów, nadzór nad udostępnianiem zbiorów, kształcenie zawodowe pracowników sieci, czuwanie nad odpowiednim przechowywaniem cenniejszych zbiorów specjalnych.

Zakres zadań i funkcji biblioteki głównej potwierdzony został obwieszczeniem ministra oświaty i szkolnictwa wyższego z 17 stycznia 1969 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z dnia 5 listopada 1956 r.²

Biblioteki szkół wyższych różnią się między sobą pod względem wielkości, zakresu i opracowania księgozbiorów. Są wśród nich biblioteki powstałe dopiero w Polsce Ludowej /tych jest najwięcej/ obok placówek o wieloletnich tradycjach, posiadających duże i bogate zbiory, gromadzone przez wieki oraz poważny dorobek naukowy.

Spośród bibliotek szkół wyższych można wyodrębnić: biblioteki uniwersyteckie stanowiące największe i najbardziej rozbudowane wewnątrzuczelniane sieci biblioteczne, biblioteki politechnik, biblioteki akademii medycznych, biblioteki wyższych szkół rolniczych, wyższych szkół ekonomicznych, wyższych szkół inżynierskich, wyższych szkół pedagogicznych, wyższych szkół wojskowych, wyższych szkół artystycznych oraz wyższych szkół wychowania fizycznego.

---

1. Dz.U.Min.Szkół Wyż.1961 r. nr 3, poz.91, również Bibliotekarz nr 7/8 1961 r. s.256.

2. Dz.U.1969 r. nr 4, poz.31.

4. Biblioteki Polskiej Akademii Nauk i instytutów naukowo-badawczych

Polska Akademia Nauk, kontynuatorka Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, jest centralną i zarazem największą instytucją naukową w naszym kraju, utworzoną w 1952 roku. Do zadań tej instytucji, jak wskazuje sama nazwa, należy rozwijanie i pogłębianie nauki polskiej przez organizowanie życia naukowego przy pomocy samodzielnych lub pomocniczych placówek w postaci: instytutów, pracowni, laboratoriów i bibliotek. Te ostatnie tworzą wyodrębnioną sieć, składającą się z trzech rodzajów bibliotek. Służą one obsłudze warsztatów naukowo-badawczych Akademii i różnią się między sobą pod względem podporządkowania organizacyjnego. Są nimi:

1. Samodzielne biblioteki PAN,
2. Biblioteki i księgozbiory instytutów, zakładów, pracowni oraz stacji zagranicznych PAN,
3. Biblioteki i księgozbiory towarzystw naukowych dotowanych przez PAN.

Ogółem w 1971 roku było w Polskiej Akademii Nauk 107 bibliotek, w tym 5 bibliotek samodzielnych, 72 biblioteki i księgozbiory placówek naukowych PAN oraz 30 bibliotek i księgozbiorów towarzystw naukowych dotowanych przez PAN. Grupę bibliotek samodzielnych tworzą: Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN we Wrocławiu, Biblioteka PAN w Krakowie, Biblioteka PAN w Kórniku, Biblioteka PAN w Gdańsku, Biblioteka PAN w Warszawie.

Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN we Wrocławiu jest kontynuatorką tradycji Zakładu Narodowego im. Ossolińskich założonego w 1817 r. we Lwowie przez Józefa Maksymiliana Ossolińskiego, znanego historyka literatury i pisarza. Jej zaczątek stanowił znaczny i cenny księgozbiór założyciela, ofiarowany narodowi polskiemu, jako fundacja naukowa im. Ossolińskich. Cenne zbiory fundatora uzupełnione kolekcjami następnymi ofiarodawców, m.in. książąt Lubomirskich z Przeworska, osiągnęły

w 1939 roku blisko 500 tys. woluminów. W 1953 roku Zakład Narodowy im. Ossolińskich został przekazany Polskiej Akademii Nauk. Jako samodzielna placówka PAN biblioteka prowadzi działalność naukowo-badawczą, wydawniczą oraz prace usługowe. Stan zbiorów w końcu 1970 roku wynosił łącznie 813 091 jednostek, w tym zbiorów specjalnych 336 323, druków nowych 408 946, czasopism 67 822 tytułów. Zbiory biblioteki mają charakter humanistyczny. Do szczególnie cennych należy zbiór rękopisów z zakresu piśmiennictwa polskiego oraz starych druków polskiego odrodzenia i oświecenia. W zbiorze grafiki znajduje się najbogatsza w Polsce kolekcja ekslibrisów. Dział druków nowszych posiada bogaty zbiór wydawnictw emigracyjnych i publikacji związanych z polskim ruchem robotniczym.

B i b l i o t e k a P o l s k i e j A k a d e m i i N a u k w K r a k o w i e jest kontynuatorką Biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności. W roku 1953 przyjęła obecną nazwę. Trzon jej księgozbioru stanowią w znacznej części dary z zakresu nauk humanistycznych. Szczególnie bogato reprezentowana jest historia, historia literatury, językoznawstwo, sztuka i archeologia. Wśród czasopism i wydawnictw ciągłych przeważają materiały z dziedziny nauk przyrodniczych, matematycznych i chemicznych. Biblioteka posiada stare druki związane z Krakowem i Małopolską oraz bogaty zbiór grafiki obcej z okresu od XVI do XIX w. Dążeniem biblioteki jest uzupełnianie zbiorów specjalnych oraz gromadzenie druków nowszych z zakresu nauk humanistycznych.

B i b l i o t e k a P o l s k i e j A k a d e m i i N a u k w K ó r n i k u przejęła księgozbiór byłej biblioteki fundacji kórnickiej, której zaczątek stanowiły zbiory prywatne, gromadzone od 1817 roku przez Adama Tytusa Działyńskiego, wzbogacone przez jego syna Jana. Ich spadkobierca, Władysław Zamoyski przekazał w 1925 r. swój majątek wraz ze zbiorami na rzecz państwa, tworząc fundację "Zakłady kórnickie". Ocalała prawie w całości z pożogi wojennej biblioteka zawiera bogate i cenne zbiory historyczne, źródła do dziejów kultury, obyczajów i życia gospodarczego Polski, poważny zbiór inkunabułów i starodruków, rękopisów i materiałów archiwalnych do dziejów

konfederacji barskiej, powstania styczniowego w zaborze pruskim, Wielkiej Emigracji i wiele innych.

B i b l i o t e k a P o l s k i e j A k a d e m i i N a u k w G d a ń s k u opiera się na księgozbiornie byłej Biblioteki Rady Miejskiej m.Gdańska, powstałej w 1596 r. Jej zbiory zostały poważnie wzbogacone w okresie od XVII do XIX w. przez włączanie licznych bibliotek prywatnych uczonych gdańskich. Przejęta przez PAN po II wojnie światowej biblioteka gromadzi wydawnictwa antykwaryczne i bieżące, głównie z zakresu nauk humanistycznych, odnoszące się zwłaszcza do Gdańska, Pomorza i spraw morskich. Zbiory specjalne zawierają druki gdańskie, z dużą ilością unikatów. Wśród rękopisów znajdują się liczne miscellanea do dziejów Gdańska oraz tabliczki woskowe z XIV/XV w.

B i b l i o t e k a P o l s k i e j A k a d e m i i N a u k w W a r s z a w i e powstała w 1958 r. ze zbiorów: Centralnej Biblioteki byłego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Pracowni Naukoznawczej byłej Kasy im.Mianowskiego oraz nabytków PAN w latach 1952-1958 z zakresu wszystkich dziedzin wiedzy. Aktualnie księgozbiór jest uzupełniany nabytkami z naukoznawstwa w szerokim zakresie: teorii i filozofii nauki, organizacji nauki, historii nauki i techniki, biografii uczonych polskich i zagranicznych, bibliotekoznawstwa, wydawnictw o charakterze informacyjnym i encyklopedycznym. Biblioteka pełni szereg funkcji centralnych, aczkolwiek formalnie nie jest ona biblioteką główną PAN.

Niezależnie od wymienionych bibliotek samodzielnych działają w Polskiej Akademii Nauk biblioteki licznych jej placówek. Są to biblioteki o charakterze specjalnym, jak: Instytutu Automatyki, Instytutu Badań Literackich, Instytutu Biochemii i Biofizyki, Instytutu Biologii Doświadczalnej im.M.Nenckiego, Instytutu Filozofii i Socjologii, Instytutu Fizyki, Instytutu Geografii, Instytutu Historii, Instytutu Matematycznego, Instytutu Podstawowych Problemów Techniki, Instytutu Sztuki, Instytutu Zoologicznego i inne.

Do trzeciej grupy należą biblioteki o charakterze ogólnym lub specjalnym towarzystw naukowych znajdujących się pod opieką

PAN i przez nią dotowanych, jak np. Białostockiego Towarzystwa Naukowego, Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, Instytutu Bałtyckiego w Gdańsku, Kieleckiego Towarzystwa Naukowego, Instytutu Śląskiego w Opolu, Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego w Płocku, Instytutu Zachodniego w Poznaniu, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego, Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego i inne.

Nadzór nad bibliotekami sieci PAN sprawuje Sekretarz Naukowy PAN przez Biuro Wydawnictw i Bibliotek. Organem doradczym i opiniodawczym w zakresie polityki bibliotecznej PAN jest Komisja d/s Bibliotek, Informacji Naukowej i Archiwum PAN.

Rolę wiodącą w sieci bibliotek PAN pełnią biblioteki samodzielne, organizujące regionalną współpracę bibliotek naukowych Akademii w środowisku naukowym, w którym mają swoją siedzibę; pełnią one w stosunku do istniejących na terenie ich działania bibliotek sieci PAN funkcje instruktażowe, organizują szkolenie i doskonalenie zawodowe bibliotekarzy, opiniują stosowane metody pracy itp.

5. I n n e b i b l i o t e k i n a u k o w e

W oparciu o art. 17 ust. 3 Ustawy o bibliotekach Rada Ministrów ustaliła następujący wykaz bibliotek naukowych, działających poza resortem nauki, szkół wyższych i techniki oraz PAN, a nie wymienionych w Ustawie: ¹

1. Biblioteka Śląska
2. Główna Biblioteka Lekarska
3. Centralna Biblioteka Rolnicza
4. Centralna Biblioteka Wojskowa²
5. Biblioteka Naukowa Sztabu Generalnego²
6. Główna Biblioteka Komunikacyjna
7. Biblioteka Sejmowa
8. Centralna Biblioteka Statystyczna w Warszawie

---

1. Uchwała nr 269 z dn. 20.08.1968 r. Mon. Pol. nr 36, poz. 253.
Uchwała nr 32 z dn. 10.02.1971 r. Mon. Pol. nr 11, poz. 89.

2. Zob. Rozdz. VI. Wojskowe biblioteki naukowe.

9. Centralna Biblioteka Narodowego Banku Polskiego
10. Biblioteka Główna Biblioteki Publicznej m.st.Warszawy ¹
11. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. L.Waryńskiego w Łodzi ¹
12. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy ¹
13. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej w Krakowie ¹
14. Biblioteka Główna Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im.H.Łopacińskiego w Lublinie ¹
15. Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. E.Raczyńskiego w Poznaniu ¹
16. Biblioteka Główna Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im.St.Staszica w Szczecinie ¹
17. Biblioteka Główna Książnicy Miejskiej im.M.Kopernika w Toruniu ¹
18. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie ²
19. Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk
20. Biblioteka im.Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego

B i b l i o t e k a   Ś ł ą s k a   w   K a t o w i -
c a c h   powstała w 1922 r. jako Biblioteka Sejmu Śląskiego. Jej księgozbiór od początku miał charakter uniwersalny ze szczególnym uwzględnieniem tematyki dotyczącej Śląska. W 1936 r. przekształcono ją na Śląską Bibliotekę Publiczną; po wojnie przejęta została przez państwo i w 1952 r. uznana rozporządzeniem Rady Ministrów za samodzielny zakład naukowy o nazwie Biblioteka Śląska. Jej księgozbiór ma charakter ogólnonaukowy uwzględniający jednak szczególnie silesiaka, nauki ekonomiczne, prawnicze i społeczne. Ponadto gromadzone jest piśmiennictwo z zakresu techniki górniczej i przemysłowej. W posiadaniu biblioteki jest bogaty i stale uzupełniany dział zbiorów specjalnych: rękopisy, starodruki, kartografia, grafika, muzykalia. Od 1959 r.

---

1. Zob.Rozdz.V. Publiczne biblioteki powszechne.

2. Zob.Rozdz.IV. Biblioteki pedagogiczne.

podlega Prezydium WRN w Katowicach. Ma dwa oddziały terenowe: bytomski, istniejący od 1946 r. i cieszyński, powstały w 1960 r.

G ł ó w n a B i b l i o t e k a L e k a r s k a w W a r s z a w i e wiąże swój początek z utworzeniem w 1945 r. przy Ministerstwie Zdrowia Wydziału Naukowo-Wydawniczego, którego zadaniem było m.in. założenie biblioteki lekarskiej. Biblioteka ta gromadzi zbiory z zakresu medycyny i nauk pokrewnych sprawując jednocześnie nadzór fachowy i opiekę nad bibliotekami medycznymi w kraju, a także prowadzi filie w miastach wojewódzkich nie posiadających akademii medycznych.

C e n t r a l n a B i b l i o t e k a R o l n i c z a w W a r s z a w i e powstała w 1955 r. przejmując bogate zbiory biblioteki Państwowego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach oraz zbiory Centralnego Instytutu Rolniczego. Od początku istnienia praktycznie koordynuje działalność bibliotek rolniczych instytutów branżowych w zakresie: opracowań dokumentacyjnych literatury światowej, importu wydawnictw zwartych z krajów kapitalistycznych oraz czasopism zagranicznych. Ponadto współpracuje z bibliotekami instytutów w zakresie wielu innych prac bibliotecznych, działalności wydawniczej i informacyjnej. Gromadzi wydawnictwa z zakresu rolnictwa, gospodarstwa wiejskiego, a także zawiera wybrane piśmiennictwo z zakresu fizyki, chemii i nauk biologicznych. Biblioteka dąży do kompletności w dziedzinie rolnictwa i ogrodnictwa. W jej posiadaniu znajduje się jeden z większych w Polsce zbiorów czasopism rolniczych krajowych i obcych. W ramach biblioteki działa Resortowy Ośrodek Informacji w Rolnictwie.

G ł ó w n a B i b l i o t e k a K o m u n i k a c y j n a w W a r s z a w i e powstała w 1919 r. jako biblioteka naukowa gromadząca piśmiennictwo kolejowe. Zakres kompletowanych zbiorów znacznie rozszerzono w 1932 r., kiedy w związku z utworzeniem Ministerstwa Komunikacji biblioteka stała się centralnym ośrodkiem gromadzenia i udostępniania piśmiennictwa obejmującego wszystkie działy komunikacji. Podczas wojny cały księgozbiór uległ zniszczeniu. W czerwcu 1945 r. biblioteka podjęła ponownie swoją działalność, patronując jednocześnie nad odbudową bibliotek fachowych w jednostkach terenowych resortu.

W 1953 r. stała się podstawowym ogniwem Wydziału Bibliotek powstałego w Ministerstwie Komunikacji. Główna Biblioteka Komunikacyjna jako centralna, naukowa biblioteka resortu obok gromadzenia piśmiennictwa z dziedziny komunikacji, koordynuje działalność bibliotek fachowych w resorcie komunikacji, dotyczącą organizacji, zaopatrzenia w dokumenty, wyposażenia w sprzęt oraz szkolenia bibliotekarzy. Pełni ona też funkcję centralnego ośrodka instrukcyjno-metodycznego i informacji bibliograficznej w zakresie piśmiennictwa komunikacyjnego.

B i b l i o t e k a   S e j m o w a   w   W a r s z a -
w i e powstała w 1920 r. jako Biblioteka Sejmu Ustawodawczego. Następnie zmieniła nazwę na Bibliotekę Sejmu i Senatu, a następnie na Bibliotekę i Archiwum Sejmu i Senatu, która to nazwa utrzymała się do 1939 r. W okresie działań wojennych w 1939 r. biblioteka została częściowo spalona, częściowo wywieziona przez okupanta. Jej odrodzenie nastąpiło jeszcze w czasie wojny, bo już w 1944 r. Krajowa Rada Narodowa powołała do życia Bibliotekę Krajowej Rady Narodowej, która następnie otrzymała nazwę Biblioteki Sejmowej. Spełnia ona rolę pomocniczo-naukową w pracach przygotowawczych Sejmu, Rady Państwa i rządu.

W jej księgozbiorze gromadzone są przede wszystkim wydawnictwa parlamentarne oraz urzędowe /polskie i obce/, zbiory konstytucji, ordynacji wyborczych, regulaminów parlamentarnych, literatura z zakresu prawa ze szczególnym uwzględnieniem prawa państwowego, ekonomii, polityki, historii oraz nauk pokrewnych; bogato reprezentowany jest dział czasopism polskich i obcych; ponadto biblioteka jest depozytariuszem wydawnictw Organizacji Narodów Zjednoczonych i jej agend.

C e n t r a l n a   B i b l i o t e k a   S t a t y s -
t y c z n a   w   W a r s z a w i e powstała wraz z organizującym się w 1918 r. Głównym Urzędem Statystycznym przejmując zbiory Warszawskiego Komitetu Statystycznego oraz Wydziału Krajowego ze Lwowa. Przed 1939 r. umocniła swoją pozycję wśród ogółu polskich bibliotek naukowych. Podczas II wojny światowej okupanci wywieźli księgozbiór do Krakowa, gdzie ocalał prawie w całości i po wyzwoleniu powrócił do Warszawy. Aktualnie biblioteka gromadzi wydawnictwa z zakresu nauk ekonomiczno-

społecznych ze szczególnym uwzględnieniem statystyki. W posiadaniu biblioteki znajdują się konspekty urzędowych źródeł statystycznych, pochodzących z trzech zaborów oraz liczne materiały do badania polskich stosunków gospodarczych XIX i XX wieku, natomiast z okresu międzywojennego niemal kompletny zbiór statystyk urzędowych całego świata oraz szeroki wybór literatury ekonomiczno-społecznej. Do cenniejszych zbiorów zaliczyć należy kolekcję wydawnictw Ligi Narodów i innych organizacji międzynarodowych oraz kompletowany na bieżąco zbiór wydawnictw ONZ i jej agend. Na uwagę zasługuje bogaty zbiór czasopism fachowych z całego świata.

Centralna Biblioteka Statystyczna zgodnie ze statutem jest biblioteką publiczną i zarazem centralną w stosunku do bibliotek terenowych organów statystyki państwowej.

B i b l i o t e k a P o z n a ń s k i e g o T o w a - r z y s t w a P r z y j a c i ó ł N a u k powstała jednocześnie z Towarzystwem w 1857 roku, powiększona licznymi darami, wśród których znalazł się księgozbiór Jana Koźmiana oraz zbiory Biblioteki Kasyna Gostyńskiego. W 1882 r. zbiory liczyły 60 000 wol. a w 1939 r. 150 000 wol., w tym sporo dyplomów, autografów i inkunabułów. W latach 1919-1927 biblioteka otrzymywała egzemplarz obowiązkowy. W czasie II wojny światowej straciła wiele cennych materiałów, zrekompensowanych częściowo po wojnie zbiorami podworskimi /m.in. po Augustcie Cieszkowskim/. W 1956 r. osiągnęła znów liczbę 150 000 wol., w tym cenne rękopisy J.Słowackiego, Z.Krasińskiego, E.Orzeszkowej. Księgozbiór posiada w znacznym stopniu charakter regionalny.

B i b l i o t e k a i m. Z i e l i ń s k i c h T o - w a r z y s t w a N a u k o w e g o P ł o c k i e g o zorganizowana została wkrótce po założeniu Towarzystwa w 1821 roku z połączenia księgozbioru szkoły wojewódzkiej oraz posiadanych przez Towarzystwo książek dawnej kamery płockiej. Dzięki zakupom, darom i depozytom biblioteka liczyła w 1830 r. ok. 8 000 wol. Po upadku powstania listopadowego zbiory stały się własnością szkoły wojewódzkiej.

W 1902 roku Józef Zieliński, syn znanego literata i bibliofila - Gustawa Zielińskiego ofiarował księgozbiór ojca, li-

czący wówczas ok. 20 000 wol. bibliotece publicznej w Płocku. Stała się ona wraz ze zbiorami byłej szkoły wojewódzkiej fundamentem obecnej Biblioteki im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego. Dzięki darom i regionalnemu egzemplarzowi obowiązkowemu biblioteka posiada obecnie ponad 100 000 wol., w tym 12 000 starodruków.

III. BIBLIOTEKI FACHOWE

W ustawie o bibliotekach /art.21,ust.1/ stwierdza się, że "Biblioteki fachowe służą potrzebom zakładów pracy w zakresie informacji z odpowiednich dziedzin wiedzy niezbędnych do wykonywania ich zadań oraz w zakresie doskonalenia zawodowego pracowników".

Rozwój bibliotek fachowych podyktowany jest szybkim postępem nauki i techniki, a co za tym idzie potrzebą szerokiej bieżącej orientacji w stanie prac badawczych oraz w osiągnięciach naukowych w kraju i na świecie. Dostarczają one bowiem jednostkom gospodarki narodowej niezbędnych do ich działalności informacji. Wśród bibliotek fachowych można wyodrębnić trzy podstawowe grupy /w zależności od zadań, jakie spełniają/. Są to:

- biblioteki służące potrzebom naukowo-badawczym, działające przy instytucjach o charakterze naukowo-badawczym;
- biblioteki przy zakładach produkcyjnych i usługowych, których zadaniem jest obsługiwanie produkcji i usług;
- biblioteki służące potrzebom zarządzania przemysłem i innymi działami gospodarki narodowej. Do tej grupy należą biblioteki urzędów administracyjnych.

W zależności od dziedzin, które obsługują biblioteki fachowe, można je podzielić na: techniczne, rolnicze, handlowe, medyczne, wojskowe, administracyjne, biblioteki instytucji świadczących usługi kulturalne i socjalne. Najliczniejszą grupę stanowią biblioteki techniczne, obsługujące zakłady produkcyjne i instytucje związane z przemysłem.

Biblioteki fachowe mocą uchwały Rady Ministrów nr 169 z 16 maja 1960 r. w sprawie organizacji informacji technicznej i ekonomicznej zostały połączone z siecią ośrodków dokumentacji naukowo-technicznej tworząc w ten sposób trzystopniową ogólnokrajową sieć informacji naukowo-technicznej obejmującą: ośrodki zakładowe w jednostkach gospodarki społecznej, ośrodki branżowe i resortowe. W ośrodkach tych biblioteka fachowa stała się integralną ich komórką.

Biblioteki ośrodków zakładowych informacji naukowo-technicznej, obsługujące zakład macierzysty, opierają organizację

i metody pracy na podstawowym założeniu, polegającym na sprawnym udzielaniu pomocy zakładom pracy w wykonywaniu ich zadań produkcyjnych.

Realizacja tego założenia polega na:

- zaspokajaniu potrzeb pracowników zakładu w zakresie literatury fachowej dotyczącej zadań produkcyjnych i rozwiązań technicznych danego zakładu, niezbędnej zwłaszcza dla kierowania pracami produkcyjnymi, rozwijania ruchu racjonalizatorskiego i wynalazczości oraz doskonalenia zawodowego ogółu pracowników;
- zaspokajaniu potrzeb w zakresie literatury społeczno-politycznej niezbędnej dla zrozumienia więzi między sferą produkcyjną a polityczno-ekonomiczną;
- propagowaniu czytelnictwa literatury technicznej;
- pomocy pracownikom zakładu w doborze literatury.

Zaspokojenie potrzeb czytelniczych pracowników wykraczających poza zasoby własnych bibliotek odbywa się w drodze korzystania bibliotek zakładowych z księgozbiorów zasobniejszych bibliotek, głównie branżowych przez wypożyczanie międzybiblioteczne.

Biblioteki branżowe, działając w wytypowanych instytucjach naukowo-badawczych, biurach konstrukcyjnych, biurach projektowych i centralnych laboratoriach, obsługują całą gałąź gospodarki. Korzystają z nich naukowcy zatrudnieni w macierzystej instytucji, naukowcy wyższych uczelni oraz z innych dziedzin wiedzy poszukujący literatury peryferyjnej, pracownicy techniczni, niektórzy czytelnicy bibliotek zakładowych, studenci.

Do zadań bibliotek branżowych m.in. należą:

- gromadzenie i udostępnianie w zakresie swojej specjalności wszelkiego typu dokumentów piśmienniczych, wizualnych i dźwiękowych z uwzględnieniem zbiorów specjalnych. W zakresie gromadzenia czasopism zmierza się do kompletnego zestawu tytułów, odpowiadających specjalizacji bibliotek, podstawowych tytułów z dziedzin peryferyjnych, czasopism bibliograficznych bieżących i retrospektywnych z dziedzin podstawowych;
- popularyzowanie czytelnictwa literatury fachowej;
- rozwijanie wszechstronnej informacji bibliograficznej; opracowywanie zestawień tematycznych, wykazów posiadanych biblio-

- grafii, adnotowanych biuletynów nowych nabytków, centralnych katalogów branżowych wydawnictw ciągłych;
- udzielanie podległym bibliotekom zakładowym pomocy organizacyjnej, instrukcyjno-metodycznej i innej;
  - współpraca z bibliotekami innych sieci.

Do bibliotek branżowych m.in. należą:

- Główna Biblioteka Branżowa Resortu Górnictwa w Katowicach, gromadząca wydawnictwa z zakresu górnictwa jako dziedziny podstawowej, a z nauk pokrewnych: geologię, mineralogię, petrografię, paleontologię oraz podstawowe dzieła z innych dziedzin techniki. Sprawuje nadzór nad bibliotekami fachowymi w przemyśle węglowym;
- Główna Biblioteka Branżowa Hutnictwa w Gliwicach jest częścią składową Ośrodka Branżowego Informacji Instytutu Metalurgii Żelaza. Zakres tematyczny jej zbiorów obejmuje metalurgię, hutnictwo i dziedziny pokrewne. Ma ona bogate zbiory specjalne i czasopisma. Podlegają jej biblioteki fachowe branży hutnictwa;
- Biblioteka Branżowa Przemysłu Papierniczego w Łodzi gromadzi zbiory z zakresu technologii celulozy papierniczej oraz dotyczące dziejów papiernictwa w Polsce. Wchodzi w skład Instytutu Celulozowo-Papierniczego;
- Główna Biblioteka Branżowa Przemysłu Spożywczego w Warszawie jest wspólną biblioteką instytutów: Przemysłu Fermentacyjnego, Cukrowniczego, Tłuszczowego i Mięsnego. Gromadzi zbiory z zakresu przemysłu rolnego i spożywczego ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień fermentacji, przetworów mięsnych, cukrowniczych oraz technologii tłuszczu. Jest częścią składową Ośrodka Informacji Instytutów;
- Główna Biblioteka Branżowa Przemysłu Leśnego w Poznaniu ukierunkowana jest na kompletowanie zbiorów z zakresu mechanicznego i chemicznego przerobu drewna, ochrony i konserwacji drewna, tworzyw drzewnych, wyrobów z drzewa łącznie z meblarstwem oraz ekonomiki drzewnej.

Biblioteki resortowe w ministerstwach i centralnych urzędach zaspokajają potrzeby czytelnicze pracowników instytucji macierzystych. Gromadzą dokumenty obejmujące określoną specjalizację oraz dotyczące zagadnień prawnych, ekonomicznych, organi-

zacyjnych i administracyjnych z uwzględnieniem norm, opisów patentowych, wzorów użytkowych.

Organizacyjne powiązanie bibliotek fachowych z ośrodkami informacji może występować w trzech postaciach:

1. Biblioteka stanowi komórkę ośrodka dokumentacji i informacji naukowo-technicznej, jak np. w Instytucie Badawczym Leśnictwa w Warszawie, Instytucie Metalurgii Żelaza w Gliwicach.
2. Biblioteka istnieje obok ośrodka dokumentacji naukowo-technicznej, np. w Instytucie Urbanistyki i Architektury w Warszawie.
3. Ośrodek dokumentacji stanowi komórkę biblioteki, np. w Centralnej Bibliotece Rolniczej działa Ośrodek Resortowy Informacji i Dokumentacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej w rolnictwie.

Funkcję wiodącą w ogólnokrajowej sieci informacji sprawuje Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, natomiast projektowana Centralna Biblioteka Techniczna ma spełniać w skali ogólnokrajowej funkcję centralnego ośrodka koordynującego działalność bibliotek fachowych poszczególnych resortów gospodarczych oraz ośrodka instrukcyjno-metodycznego dla tych bibliotek. Jednocześnie ma być podstawową bazą dla wszystkich poczynań w dziedzinie informacji technicznej i ekonomicznej.

IV. BIBLIOTEKI SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

1. Biblioteki szkolne

Biblioteki szkolne stanowią pracownie szkół i placówek wychowania pozaszkolnego. Są one ściśle powiązane z organizacją szkoły, której służą dostosowując księgozbiór i formy udostępniania do jej typu.

W ustawie o bibliotekach stwierdza się, że: "Biblioteki szkolne i biblioteki innych placówek oświatowo-wychowawczych, objętych przepisami o rozwoju systemu oświaty i wychowania służą realizacji programu nauczania i wychowania oraz kształceniu i doskonaleniu zawodowemu nauczycieli".¹

Biblioteka szkolna jest więc warsztatem pracy nauczyciela i ucznia organicznie związanym z programem szkolnym. Jej funkcja oświatowo-wychowawcza polega na współuczestniczeniu w pracy nad rozwojem umysłowym uczniów, a zwłaszcza na przysposobieniu ich do samokształcenia, zaspokajaniu i rozwijaniu przez książkę i czasopisma indywidualnych zainteresowań dzieci i młodzieży szkolnej, na kształtowaniu umiejętności życia i pracy w zespole. Zadania te realizowane są m.in. przez zajęcia z uczniowskim aktywnym czytelnictwem oraz włączanie uczniów do prac organizacyjnych związanych z konkursami i innymi imprezami czytelnictwa.

Księgozbiór biblioteki szkolnej zgodnie z jej funkcją zawiera lekturę podstawową i uzupełniającą, odpowiadającą programowi szkolnemu, literaturę popularnonaukową związaną z przedmiotami nauczania jak i pracą pozalekcyjną, podstawowe wydawnictwa ogólnoinformacyjne, wartościowe pod względem wychowawczym i artystycznym pozycje literatury pięknej dla dzieci i młodzieży, ponadto książki dla nauczycieli z zakresu pedagogiki i metodyki nauczania z dziedzin wiedzy objętych programem szkolnym. Podstawą doboru książek do bibliotek szkolnych są spisy książek i czasopism zalecanych przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania.

Bezpośredni nadzór nad bibliotekami należy do kierowników

---

1. Ustawa o bibliotekach, art.22 ust.1.

lub dyrektorów szkół. Pośredni nadzór jest integralną częścią nadzoru sprawowanego przez administrację szkolną nad pracą szkół i innych placówek oświatowo-wychowawczych. Nadzór nad bibliotekami szkół ogólnokształcących sprawują wydziały oświaty i kultury prezydentów powiatowych /dzielnicowych/ rad narodowych, nadzór nad pracą bibliotek szkół zawodowych - kuratoria okręgów szkolnych. Koordynatorem działalności bibliotek szkolnych i pedagogicznych w Ministerstwie Oświaty i Wychowania jest Zespół do Spraw Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych działający w ramach Departamentu Badań i Prognoz Oświatowych.

Sieć bibliotek szkolnych obejmuje biblioteki szkół podstawowych, liceów ogólnokształcących, szkół zawodowych, zakładów kształcenia nauczycieli. Wiodącą rolę wśród tych bibliotek mają biblioteki przykładowe szkół podstawowych i liceów pedagogicznych; ze względu na ich zadania instrukcyjno-metodyczne. Funkcje biblioteki przykładowej pełni w zasadzie biblioteka szkoły znajdującej się w siedzibie powiatowej /miejskiej/ rady narodowej, obejmując działalnością instrukcyjno-metodyczną biblioteki szkolne danego powiatu /miasta wydzielonego, dzielnicy/. Biblioteki przykładowe z uwagi na obowiązek prowadzenia poradnictwa i pracy instrukcyjnej gromadzą obok księgozbioru podstawowego w szerszym zakresie wydawnictwa ogólnoinformacyjne, literaturę z zakresu bibliotekarstwa i czytelnictwa, bibliografie, czasopisma bibliotekarskie oraz pomoce poglądowe dla potrzeb instrukcyjnych.

Biblioteka liceum pedagogicznego spełniając zadania biblioteki szkolnej stanowi zarazem warsztat praktyki z zakresu bibliotekarstwa dla licealistów - kandydatów na nauczycieli, przygotowujący ich do roli przyszłych organizatorów czytelnictwa lub opiekunów bibliotek szkolnych.

Biblioteki szkolne ściśle współpracują z publicznymi bibliotekami powszechnymi głównie w zakresie oddziaływania wychowawczego książki na uczniów danego środowiska.

Podobne cele i zadania, jak biblioteki szkolne, spełniają biblioteki licznych placówek oświatowo-wychowawczych w postaci: domów harcerza, młodzieżowych domów kultury, pałaców młodzieży, świetlic dworcowych dla młodzieży dojeżdżającej do szkół oraz biblioteki placówek opiekuńczo-wychowawczych domów dziecka.

2. Biblioteki pedagogiczne

Sieć bibliotek pedagogicznych powstała w 1951 roku obejmując pedagogiczne biblioteki wojewódzkie i pedagogiczne biblioteki powiatowe oraz działy pedagogiczne w bibliotekach szkolnych. Działają one w oparciu o statut wydany w 1951 r. przez ówczesne Ministerstwo Oświaty. Biblioteki, które stanowią poszczególne ogniwa sieci, podlegają nadzorowi administracji szkolnej: kuratorium lub inspektorom szkolnym.

"Biblioteki pedagogiczne służą potrzebom i rozwojowi oświaty i wychowania przez prowadzenie działalności w zakresie kształcenia i doskonalenia pracowników pedagogicznych".¹

Zadaniem ich jest więc udzielanie pomocy nauczycielom czynnym i przygotowującym się do tego zawodu oraz innym pracownikom oświatowym w zakresie kształcenia, doskonalenia zawodowego i samokształcenia.

W związku z powyższym biblioteki pedagogiczne gromadzą materiały biblioteczne z zakresu pedagogiki i nauk pokrewnych, historii oświaty i wychowania, metodyki nauczania oraz z dziedziny nauk, stanowiących przedmioty nauczania w szkołach. Specjalizacja niektórych bibliotek pedagogicznych polega m.in. na kompletowaniu podręczników.

Ze względu na charakter tych bibliotek, zwłaszcza wojewódzkich oraz rozrzuconą sieć szkół w kraju, na szczególną uwagę wśród prowadzonych przez nie prac zasługuje szeroko rozwinięta służba informacyjno-bibliograficzna. W jej ramach udzielane są doraźne informacje, opracowuje się zestawy bibliograficzne oraz sporządza się bibliografie zagadnień związanych z planami wychowawczymi i dydaktycznymi szkolnictwa. W celu uniknięcia dublowania w tym zakresie ustalany jest tematyczny podział prac bibliograficznych.

Pedagogiczne biblioteki powiatowe, organizowane w siedzibach powiatów, są oddziałami terenowymi pedagogicznych bibliotek wojewódzkich. W szkołach oddalonych od siedziby powiatu tworzone są przez biblioteki powiatowe punkty biblioteczne w postaci działów nauczycielskich bibliotek szkolnych.

---

1. Ustawa o bibliotekach, art.22 ust.2.

Między bibliotekami pedagogicznymi a bibliotekami wyższych szkół pedagogicznych, seminariów pedagogiki, psychologii i historii wychowania uniwersytetów oraz Biblioteką Instytutu Pedagogiki w Warszawie istnieje ścisła współpraca.

Spośród pedagogicznych bibliotek wojewódzkich Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie zaliczona została uchwałą Rady Ministrów z 20 sierpnia 1968 roku do bibliotek naukowych. Została ona założona w 1922 roku jako Biblioteka Nauczycielska Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego. Podczas wojny większość zbiorów uległa zniszczeniu. Ocalałą część uzupełniono zbiorami przejętymi z bibliotek ośrodków metodycznych, wybranymi pozycjami z Biblioteki Studium Przygotowawczego Uniwersytetu Jagiellońskiego i z księgozbiorów zabezpieczonych. Biblioteka ta ma największy zbiór podręczników oraz bogate materiały źródłowe do badań nad historią pedagogiki i szkolnictwa w Polsce.

V. BIBLIOTEKI PUBLICZNE

U s t a w a o b i b l i o t e k a c h /art.23
ust.1/ określa następujące funkcje tych licznych i pod wieloma
względami zróżnicowanych grup bibliotek:

"Biblioteki publiczne służą rozwijaniu i zaspokajaniu
potrzeb czytelniczych w społeczeństwie oraz współdziałają w
upowszechnianiu wiedzy i rozwoju kultury".

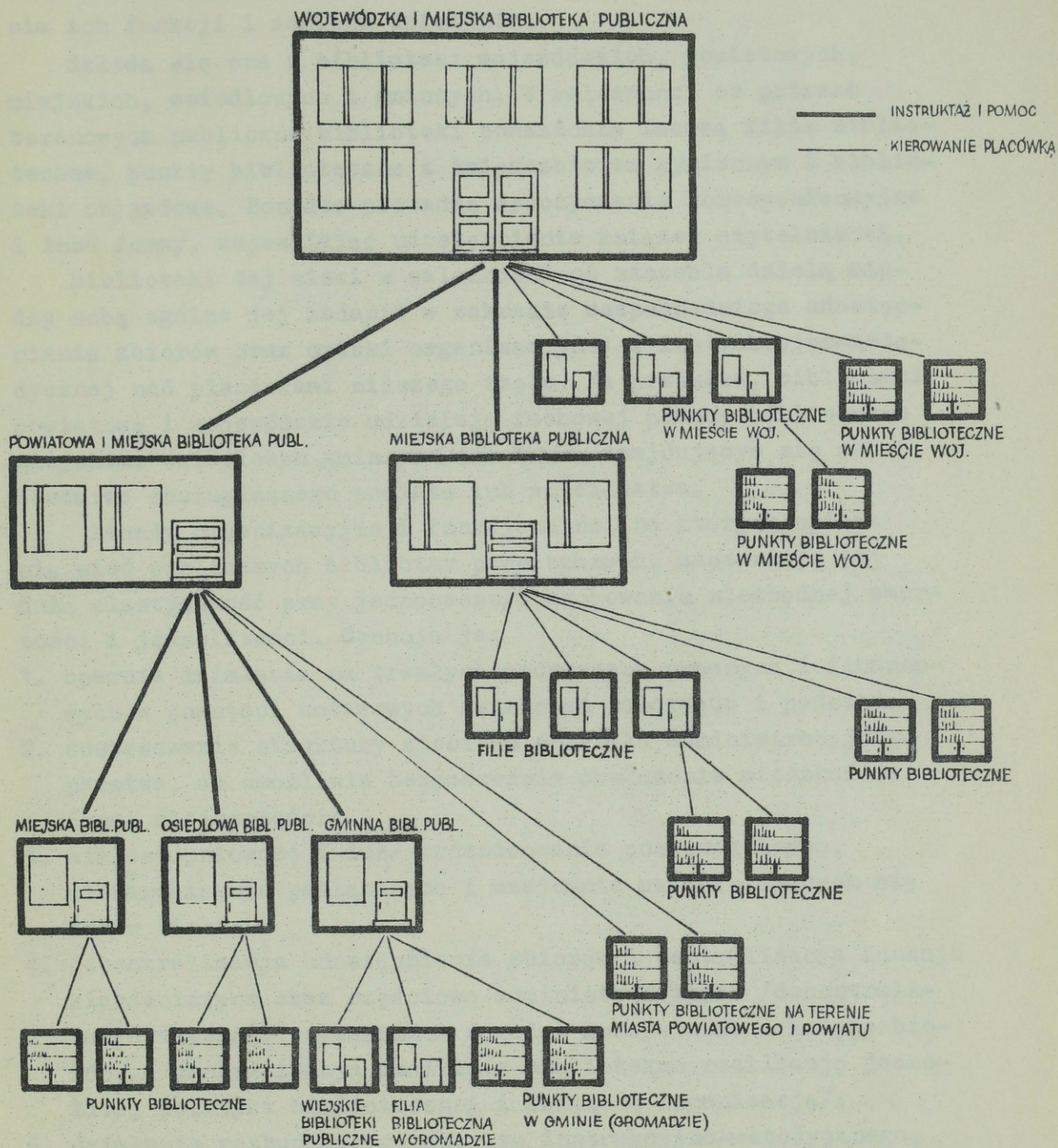
Funkcje te realizowane są przez:

udostępnianie słowa drukowanego najszerszym kręgom społeczeń-
stwa, budzenie i rozwijanie nawyku czytania dla zaspokajania
potrzeb kulturalnych, zdobywania i pogłębiania wiedzy ogólnej
i zawodowej, doskonalenia umiejętności praktycznych. Szczegól-
nie ważnym ich zadaniem jest popularyzacja wiedzy oraz aktywi-
zacja życia społeczno-politycznego, kulturalnego i gospodarcze-
go przez zapewnienie obywatelom naszego kraju możliwości korzy-
stania ze zbiorów bibliotecznych, dobranych zgodnie z potrzeba-
mi ogółu mieszkańców i uwzględniających warunki środowiska, a
także umożliwienie korzystania z pomocy bibliograficznych,
wszechstronnych usług informacyjnych i fachowego poradnictwa w
doborze i korzystaniu z literatury.

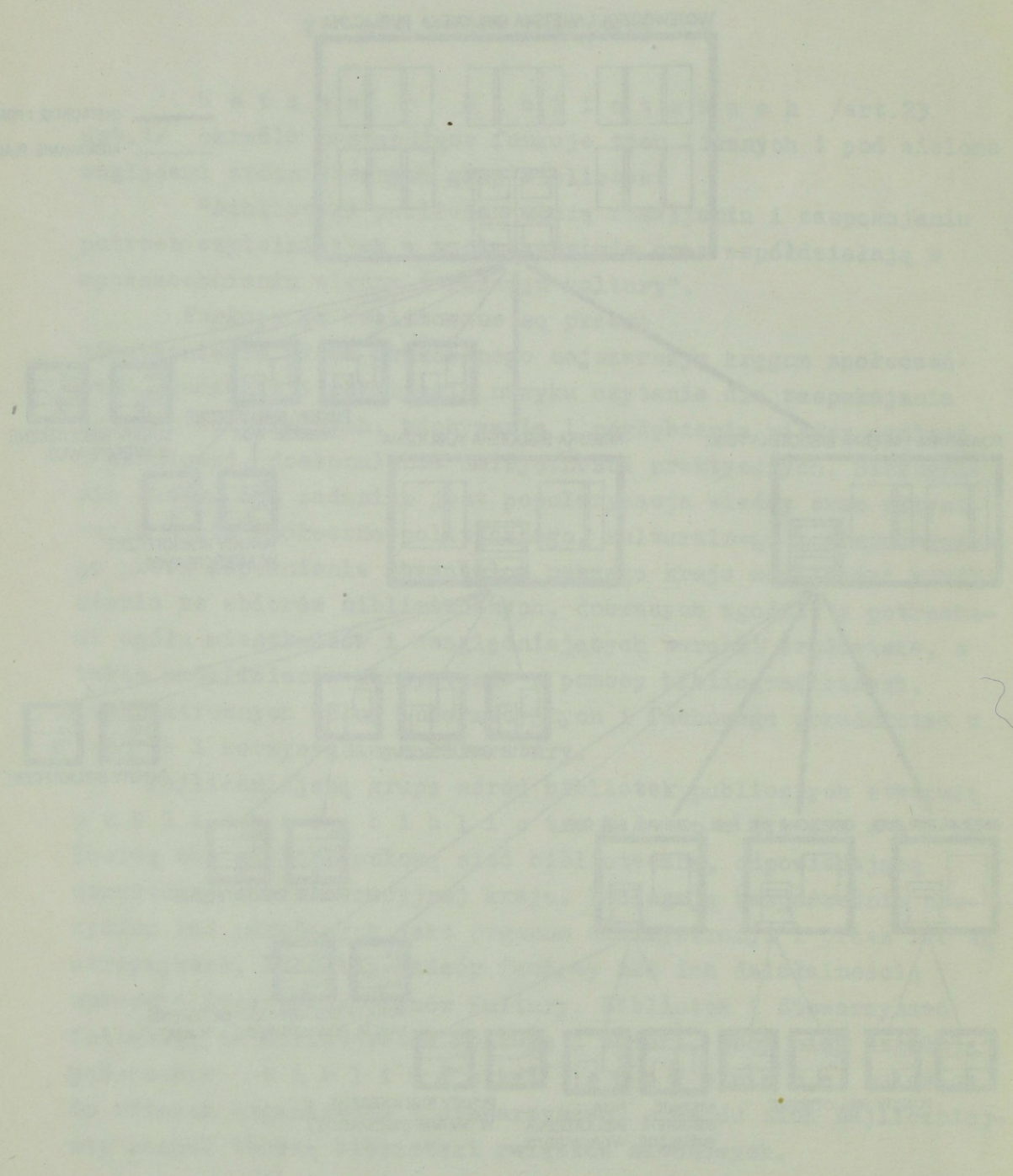
Najliczniejszą grupę wśród bibliotek publicznych stanowią
p u b l i c z n e b i b l i o t e k i p o w s z e c h n e.
Tworzą one wielostopniową sieć biblioteczną, odpowiadającą
strukturze administracyjnej kraju. Podlegają bezpośrednio pre-
zydiom rad narodowych jako organom administracji i przez nie są
utrzymywane. Naczelny nadzór fachowy nad ich działalnością
sprawuje Departament Domów Kultury, Bibliotek i Stowarzyszeń
Kulturalnych Ministerstwa Kultury i Sztuki. Obok nich działają
powszechne b i b l i o t e k i s p o ł e c z n e, należące
do różnych organizacji i stowarzyszeń, a wśród nich najliczniej-
szy zespół tworzą biblioteki związków zawodowych.

1. P u b l i c z n e b i b l i o t e k i p o w - s z e c h n e

Sieć publicznych bibliotek powszechnych jest typową sie-
cią wielostopniową o układzie hierarchicznym, wynikającym z

Schemat sieci publicznych bibliotek powszechnych na terenie województwa

There are several lines of text at the bottom of the page, which appear to be bleed-through from the reverse side of the document. The text is mostly illegible due to its orientation and fading, but it seems to contain some concluding remarks or a signature area.

wielkości i zakresu księgozbiorów placówek oraz ze zróżnicowania ich funkcji i zasięgu działania.

Składa się ona z bibliotek: wojewódzkich, powiatowych, miejskich, osiedlowych i gminnych. W zależności od potrzeb terenowych publiczne biblioteki powszechne tworzą filie biblioteczne, punkty biblioteczne z księgozbiorem wymiennym i biblioteki objazdowe. Ponadto prowadzą wypożyczanie korespondencyjne i inne formy, zapewniając udostępnienie książek czytelnikowi.

Biblioteki tej sieci w zależności od szerokości działają między sobą ogólne jej zadania w zakresie bezpośredniego udostępniania zbiorów oraz opieki organizacyjnej i instrukcyjno-metodycznej nad placówkami niższego rzędu. Na przykład, biblioteki powiatowe i wojewódzkie udzielają fachowej pomocy bibliotekom miejskim, osiedlowym, gminnym i ich filiom znajdującym się na obszarze obsługiwanego powiatu lub województwa.

Zasady organizacyjne i funkcjonalne, na których opiera się sieć publicznych bibliotek powszechnych, zapewniają jej dużą elastyczność przy jednoczesnym zachowaniu niezbędnej zawartości i jednolitości. Cechuje je:

1. oparcie działania na trwałych podstawach prawnych i finansowych w postaci ustawowych świadczeń samorządu i państwa;
2. dostosowanie struktury sieci do podziału administracyjnego państwa, co umożliwia bezpośrednio obsłużenie mieszkańców danej miejscowości;
3. wielostopniowość i duże zróżnicowanie poszczególnych, hierarchicznie powiązanych i wzajemnie uzupełniających się ogniw sieci;
4. decentralizacja udostępniania zbiorów i centralizacja funkcji kierowniczych oraz częściowo administracyjnych /decentralizacja zapewnia czytelnikom dogodnie korzystanie z księgozbiorów, a centralizacja umożliwia bibliotekom realizację jednolitej polityki bibliotecznej i zbliżoną organizację/;
5. działanie rozbudowanego aparatu instrukcyjno-metodycznego, zapewniającego systematyczne doskonalenie pracy.

Ponadto struktura tej sieci charakteryzuje się:

- silnym związkiem z obsługiwanym przez nie terenem, wpływającym na profil księgozbiorów i formy pracy;

- hierarchią bibliotek w każdym województwie, występującą w strukturze organizacyjnej, księgozbiorach i typie usług;
- zróżnicowaniem funkcji: usług bezpośrednich /biblioteki miejskie, osiedlowe, gminne i pośrednich /biblioteki powiatowe, wojewódzkie/;
- zróżnicowaniem form pracy placówek bezpośredniej obsługi /czytelnie, wypożyczalnie, biblioteki dziecięce itp./.

A. Gminne biblioteki publiczne

Biblioteki gminne tworzą najliczniejszą grupę placówek sieci. Są one ośrodkami upowszechniania kultury i organizowania przedsięwzięć oświatowo-czytelniczych w gminie. W działalności tej współpracują ze szkołami, organizacjami społecznymi i spółdzielczymi. Jako placówki bezpośredniego udostępniania książek i czasopism czytelnikom indywidualnym prowadzą wypożyczalnie książek, czytelnie, a niekiedy oddziały dziecięce. Księgozbiór ich jest dobierany i uzupełniany pod kątem potrzeb środowiska, któremu służą. Biblioteka gminna jest jednocześnie centralą biblioteczną gminy, sprawującą nadzór administracyjny i organizacyjny nad filiami w gromadach i punktami bibliotecznymi w instytucjach i organizacjach działających na terenie gminy. Druki, których nie posiada we własnych zbiorach, sprowadza na życzenie czytelnika w drodze wypożyczeń międzybibliotecznych z innych bibliotek, pośrednicząc w ten sposób w udostępnianiu księgozbiorów biblioteki powiatowej lub wojewódzkiej.

Obowiązkiem biblioteki gminnej jest również uczestniczenie w organizacji życia kulturalno-oświatowego w gminie przez stosowanie różnych form zespołowej pracy z książką, np. głośne czytanie, dyskusje nad książką, spotkania autorskie, konkursy czytelnicze, zespoły samokształceniowe itp.

B. Powiatowe /powiatowe i miejskie/ biblioteki publiczne

Powiatowe biblioteki jako odrębne jednostki występują w przypadku, gdy miasta stanowiące ich siedzibę są wydzielone z obszaru powiatu i nie podlegają administracji powiatowej, a admi-

nistrowane są przez miejskie rady narodowe. Niezależnie od nich działają również biblioteki miejskie.

Biblioteka stopnia powiatowego jest centralną placówką powiatowej sieci bibliotek publicznych. Prowadzi działalność biblioteczną na terenie miasta będącego jej siedzibą, sprawuje nadzór fachowy nad siecią bibliotek publicznych w powiecie, wydaje zalecenia w zakresie programu, organizacji i metod pracy oraz kontroluje ich wykonanie. Jednocześnie zajmuje się planowaniem i realizacją zakupu książek dla potrzeb własnych, swoich filii oraz dla bibliotek miejskich w miastach nie stanowiących powiatów, bibliotek osiedlowych i gminnych oraz ich filii.

Biblioteka powiatowa realizuje swoje zadania programowe w oparciu o współpracę z innymi bibliotekami i współdziałanie z powiatowym domem kultury oraz instytucjami i organizacjami zajmującymi się upowszechnianiem książki, działalnością oświatową i kulturalną.

Do szczegółowego zakresu jej działania należy:

- gromadzenie i opracowywanie materiałów bibliotecznych, ze specjalnym uwzględnieniem materiałów dotyczących własnego regionu;
- udostępnianie zbiorów czytelnikom na miejscu i wypożyczanie do domu oraz prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych;
- dobór materiałów bibliotecznych dla bibliotek publicznych w powiecie oraz ich opracowanie;
- prowadzenie służby informacyjno-bibliograficznej oraz popularyzacja książki i czytelnictwa;
- nadzór fachowy nad siecią bibliotek publicznych w powiecie w sprawach dotyczących organizacji księgozbiorów, ich opracowania i udostępniania, służby informacyjnej, prac z czytelnikiem oraz planowania i sprawozdawczości;
- współdziałanie z prezydiami rad narodowych nad zapewnieniem odpowiedniej obsady stanowisk w bibliotekach wchodzących w skład sieci bibliotek publicznych w powiecie;
- doskonalenie zawodowe pracowników biblioteki oraz bibliotek niższego szczebla;
- udzielanie bibliotekom związkowym i innym pomocy w zakresie ustalonym odrębnymi porozumieniami;

- współdziałanie z bibliotekami wchodzącymi w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej;
- doskonalenie metod i form pracy w bibliotece.

C. Wojewódzkie /wojewódzkie i miejskie/ biblioteki publiczne

Na wojewódzkich bibliotekach publicznych, stanowiących najwyższy stopień organizacyjny w sieci publicznych bibliotek powszechnych, spoczywają w odniesieniu do bibliotek publicznych działających na terenie województwa podobne zadania i obowiązki, jakie pełnią biblioteki powiatowe na terenach objętych ich działalnością. Zakres i zasięg tych zadań jest jednak szerszy z uwagi na miejsce zajmowane w hierarchii sieci.

Są one również podobnie zorganizowane jak powiatowe biblioteki publiczne, tzn., że w miastach wyłączonych z województwa /Kraków, Łódź, Poznań, Warszawa, Wrocław/ działają odrębne wojewódzkie biblioteki publiczne, a w miastach wojewódzkich niewydzielonych - biblioteki publiczne, pełniące funkcje bibliotek wojewódzkich i miejskich.

Wojewódzka i miejska biblioteka niezależnie od zadań biblioteki wojewódzkiej spełnia funkcje biblioteki miejskiej organizując bezpośrednią obsługę biblioteczną mieszkańców miasta będącego jej siedzibą. W tym celu organizuje miejską sieć biblioteczną, złożoną z biblioteki głównej i filii. W stosunku do filii bibliotecznych i czytelni dzielnicowych, biblioteka główna jest placówką nadrzędną i z tej racji gromadzi, uzupełnia i opracowuje ich księgozbiory, dokształca bibliotekarzy i prowadzi prace instrukcyjno-metodyczne zarówno dla potrzeb placówek sieci miejskich bibliotek publicznych, jak i ewentualnie dla innych bibliotek powszechnych w mieście.

Biblioteka główna zaspokaja potrzeby w zakresie literatury ogólnonaukowej. Z jej księgozbioru korzystają przede wszystkim ci, którym nie wystarczą zasoby czytelni dzielnicowych lub też gdy tematyka zbiorów w miejskiej bibliotece naukowej jest zbyt wąsko wyspecjalizowana.

Niektóre z bibliotek miejskich posiadające duże i o naukowym charakterze zbiory zostały zaliczone uchwałą Rady Ministrów do bibliotek naukowych. Należą do nich:

Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy została założona przez Towarzystwo Biblioteki Publicznej w 1907 r. Jej zaczątek stanowiły: księgozbiór warszawskiej Czytelni Naukowej istniejącej od 1890 r., zbiory Towarzystwa Biblioteki dla Dzieci i Towarzystwa Bibliotek Powszechnych oraz depozyt Muzeum Społecznego. W 1928 r. biblioteka została przekazana przez Towarzystwo samorządowi m. st. Warszawy. Nadany bibliotece przez władze miejskie statut zobowiązywał ją do zakładania w różnych punktach miasta oddziałów bibliotecznych. W ten sposób biblioteka łączyła zadania biblioteki naukowej z zadaniami centrali miejskiej sieci bibliotecznej. W czasie II wojny światowej księgozbiór biblioteki został niemal całkowicie zniszczony. Odbudowana po wojnie biblioteka pełni dwie podstawowe funkcje: biblioteki naukowej i centrali bibliotecznej organizującej i koordynującej pracę bibliotek publicznych w stolicy. Jest jednocześnie ośrodkiem poradnictwa zawodowego i szkolenia bibliotekarzy podległej sieci.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Ludwika Waryńskiego w Łodzi powstała w 1917 r. z inicjatywy i dzięki staraniom Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Łodzi, które utrzymywało ją do roku 1922, tj. do czasu, gdy została przejęta na budżet miasta. W tym też roku jako pierwsza w Polsce podjęła organizowanie odrębnych bibliotek dla dzieci. W czasie wojny jej księgozbiór uległ zniszczeniu. Reaktywowana po wyzwoleniu gromadzi literaturę ze wszystkich dziedzin wiedzy ze szczególnym uwzględnieniem nauk społecznych i wydawnictw regionalnych. Księgozbiór centrali ma charakter naukowy. W zbiorach znajduje się m. in. zabytkowy księgozbiór J. K. Bartoszewiczów¹ oraz bogaty zestaw czasopism łódzkich.

Miejska Biblioteka Publiczna im. E. Raczyńskiego w Poznaniu powstała w 1829 r. z fundacji Edwarda Raczyńskiego - magnata wielkopolskiego.

---

1. Księgozbiór rodziny Bartoszewiczów - historyków, zbieraczy i księgarzy, zawierający cenne zbiory historyczne /druki i rękopisy/ został przekazany w 1928 roku przez Kazimierza Bartoszewicza miastu Łodzi.

skiego, postępowego działacza społecznego. Fundacja miała na celu stworzenie biblioteki narodowej na ziemiach znajdujących się pod zaborem pruskim, jako ostoi i symbolu kultury polskiej. Trzon księgozbioru stanowiły zbiory biblioteczne Raczyńskich o charakterze humanistycznym ze szczególnym uwzględnieniem literatury i historii Polski. Wśród nich liczne silesiaka ze zbiorów zlikwidowanych klasztorów śląskich, dublety /Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego, Królewskiej Biblioteki w Berlinie, Biblioteki Czartoryskich w Puławach/, archiwalia, inkunabuły i rękopisy z XV-XVIII w. oraz druki wielkopolskie od 1830 r. gromadzone z egzemplarza obowiązkowego. Mimo polskiego charakteru zbiorów do roku 1919 na skutek opanowania kuratorium przez czynniki niemieckie Biblioteka była instytucją niemiecką. W 1923 r. przeszła na utrzymanie z budżetu miasta. W czasie okupacji była dostępna wyłącznie dla Niemców, przy czym cenniejsze dzieła polskie zostały wywiezione do Berlina. Pozostały księgozbiór uległ częściowemu zniszczeniu podczas walk 1945 r. Po wyzwoleniu została przekształcona w Miejską Bibliotekę Publiczną im. Raczyńskich. Jej działalność znacznie się rozszerzyła z chwilą połączenia w roku 1954 z Biblioteką Wojewódzką. W 1957 roku po uznaniu Poznania jako miasta wydzielonego z województwa bibliotekę zreorganizowano tworząc oddzielną Wojewódzką Bibliotekę Publiczną i Miejską Bibliotekę Publiczną im. E. Raczyńskiego, sprawującą nadzór nad siecią bibliotek miejskich. Księgozbiór zawiera podstawową literaturę z wszystkich dziedzin wiedzy i regionalia oraz literaturę niemcoznawczą.

M i e j s k a B i b l i o t e k a P u b l i c z n a w B y d g o s z c z y powstała w 1903 r., jednak jej polska działalność rozpoczyna się dopiero od 1920 r., kiedy zgromadzono odpowiednią ilość piśmiennictwa w języku polskim. Dzięki darom płynącym z instytucji naukowych i wydawniczych, księgarń, bibliotek, towarzystw itd. wielkość księgozbioru szybko wzrosła wyznaczając bibliotece już w okresie międzywojennym siódmą pozycję wśród największych bibliotek w kraju. Obecnie zajmuje czwarte miejsce wśród bibliotek publicznych. Księgozbiór biblioteki głównej uwzględniający zwłaszcza dyscypliny humanistyczne ma charakter naukowy.

Miejska Biblioteka Publiczna w Krakowie powstała w 1905 roku z inicjatywy Towarzystwa Uniwersytetu Ludowego im. A. Mickiewicza. Początkowo istniała jako biblioteka Towarzystwa, w 1922 r. udostępniono ją publiczności. W rok po wyzwoleniu została reaktywowana jako Miejska Biblioteka Publiczna. W jej księgozbiorze znajdują się wydawnictwa ze wszystkich dziedzin wiedzy, zwłaszcza zaś nauk humanistycznych.

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie powstała w 1907 r. Jej początek stanowił księgozbiór gromadzony przez Hieronima Łopacińskiego - językoznawcę, pedagoga, bibliofila, znawcę i miłośnika Lubelszczyzny - z myślą o utworzeniu zeń biblioteki publicznej. Do roku 1922 biblioteka znajdowała się pod opieką Towarzystwa Przyjaciół Biblioteki im. Łopacińskiego, a następnie państwa. Po II wojnie światowej do roku 1955 działała jako miejska instytucja samorządowa, a następnie jako Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna. Księgozbiór oprócz dzieł naukowych o charakterze ogólnym zawiera cenne publikacje dotyczące Lubelszczyzny.

Książnica Miejska im. M. Kopernika w Toruniu powstała w 1923 r. w wyniku połączenia księgozbiorów Biblioteki Towarzystwa Naukowego im. Kopernika, Biblioteki Radzieckiej, Biblioteki Gimnazjalnej, Związku im. Kopernika dla Popierania Nauki i Sztuki oraz zbiorów ks. Stanisława Kujota i Walentego Fiałka. Dzięki stałemu kompletowaniu druków regionalnych /pomeranica, torunensia, coperniciana/ i dzieł z zakresu sztuki biblioteka posiada największy w Polsce zbiór druków dotyczących dziejów i historii kultury Pomorza.

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. St. Staszica w Szczecinie powstała w 1946 r. Początkowo istniała jako Biblioteka Miejska, a od 1955 r. po połączeniu z Biblioteką Wojewódzką przejęła także funkcję ośrodka szkoleniowego i instruktazowego dla bibliotekarzy podległych placówek terenowych. Księgozbiór zawiera cenne starodruki, rękopisy, dzieła muzyczne oraz pomeranica dotycząca prehistorii, historii i geografii Pomorza Zachodniego.

2. Biblioteki związków zawodowych

Biblioteki związków zawodowych stanowią najliczniejszą grupę spośród bibliotek społecznych, organizowanych i utrzymywanych z funduszków organizacji, które powołały je do życia. Wy różnia je spośród pozostałych bibliotek społecznych /Związku Spółdzielczości Pracy, Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, partii i stronnictw politycznych/ także wielkość księgozbiorów oraz zasięg i zakres działania.

Związkowa sieć biblioteczna obejmuje biblioteki stałe, centrale księgozbioru ruchomego i biblioteki podręczne. Biblioteki stałe organizowane są: w przedsiębiorstwach i instytucjach zatrudniających ponad 500 pracowników, w zespołach PGR, w dyrekcjach Funduszu Wczasów Pracowniczych, w szkołach i ośrodkach szkoleniowych związków zawodowych. Centrale księgozbioru ruchomego obsługują punkty biblioteczne w zakładach pracy zatrudniających mniej niż 500 osób.

Sieć biblioteczna związków zawodowych jest zdecentralizowana i uzupełnia sieć bibliotek powszechnych. Właścicielem i gospodarzem biblioteki w zakładzie pracy jest rada zakładowa, do której należy troska o potrzeby materialne placówki. Odpowiednie instancje związkowe finansują centrale księgozbioru ruchomego, udzielają pomocy słabszym finansowo radom zakładowym oraz kontrolują działalność biblioteczną rad zakładowych. Nadzór i opiekę nad działalnością bibliotek związkowych sprawuje Zespół Oświaty i Upowszechnienia Kultury Centralnej Rady Związków Zawodowych. Instruktaż fachowy i doszkąłcanie pracowników bibliotek związkowych prowadzą - zgodnie z porozumieniem między CRZZ a Ministerstwem Kultury i Sztuki - wojewódzkie i miejskie biblioteki publiczne.

3. Inne biblioteki typu powszechnego

Obok bibliotek związków zawodowych, wśród wielu innych społecznych bibliotek powszechnych, jak np. Związku Spółdzielczości Pracy, na uwagę zasługują biblioteki specjalne dla niewi-

domych. Ich rozwój datuje się od 1955 roku, tj. od czasu, gdy stworzono dla nich bazę wydawniczą książki brajlowskiej.¹ Biblioteki te, należące do Polskiego Związku Niewidomych, są zorganizowane w sieć biblioteczną, w skład której wchodzi: powstała w 1952 r. Biblioteka Centralna Polskiego Związku Niewidomych w Warszawie, 6 bibliotek okręgowych i 27 punktów bibliotecznych. Niezależnie od wymienionych bibliotek istnieje 7 bibliotek szkolnych dla niewidomych.

Istotny wkład w rozwój czytelnictwa wnoszą również biblioteki placówek służby zdrowia: szpitalne i sanatoryjne. Mają one za zadanie dostarczyć chorym dobrej rozrywki i rozwijać wśród nich zainteresowanie książką. Niekiedy pomagają chorym, którzy utracili zdrowie w przygotowaniu się do nowego zawodu. W ostatnich latach coraz częściej książka w szpitalu lub sanatorium współuczestniczy przy leczeniu pewnych schorzeń. W związku z tym powstała nawet nowa dziedzina wiedzy tzw. biblioterapia.

Do bibliotek typu powszechnego zaliczone są także biblioteki więzienne i zakładów poprawczych, które współuczestniczą w procesie resocjalizacji prowadząc działalność wychowawczą i oświatową.

---

1. Nazwa pochodzi od nazwiska wynalazcy sześciopunktowego pisma wypukłego dla niewidomych, które obecnie jest powszechnie używane. /Braille Louis 1809-1852/.

VI. SIEĆ BIBLIOTEK W SIŁACH ZBROJNYCH PRL

1. Organizacja i funkcje bibliotek wojskowych

Rozwój wojskowej sieci bibliotecznej jest kształtowany przez wiele czynników. Do najważniejszych z nich należą: stały wzrost znaczenia teorii w przygotowaniach obronnych, konieczność naukowej podbudowy działalności praktycznej wszystkich szczebli dowodzenia, proces kształcenia i ideowo-politycznego wychowania żołnierzy oraz potrzeba upowszechniania wiedzy wojskowej wśród całego społeczeństwa.

Wymogi współczesnej obronności oraz zadania w dziedzinie kształcenia i wychowania wojska zwiększają z każdym rokiem zapotrzebowanie na wszelkiego typu materiały i usługi biblioteczne podnosząc zarazem znaczenie i rangę bibliotek w ogólnym systemie Sił Zbrojnych PRL.

Dla zaspokojenia zróżnicowanych potrzeb nauki i praktyki wojskowej oraz działalności ideowo-wychowawczej i kulturalno-oświatowej została szeroko rozbudowana sieć bibliotek i ośrodków naukowej informacji wojskowej dostosowana do struktury i organizacji wojska.

Zgodnie z Zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej Nr 54/MON z 16 września 1971 r. w sprawie wojskowej sieci bibliotecznej¹ - biblioteki wojskowe i wojskowa sieć informacji naukowej tworzą funkcjonalnie jednolity system gromadzenia, opracowywania i udostępniania materiałów bibliotecznych oraz wytwarzania i rozpowszechniania wtórnych i pochodnych źródeł informacji. Stanowią one resortową sieć biblioteczną w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, powołanej Ustawą o bibliotekach z 9 kwietnia 1968 roku.

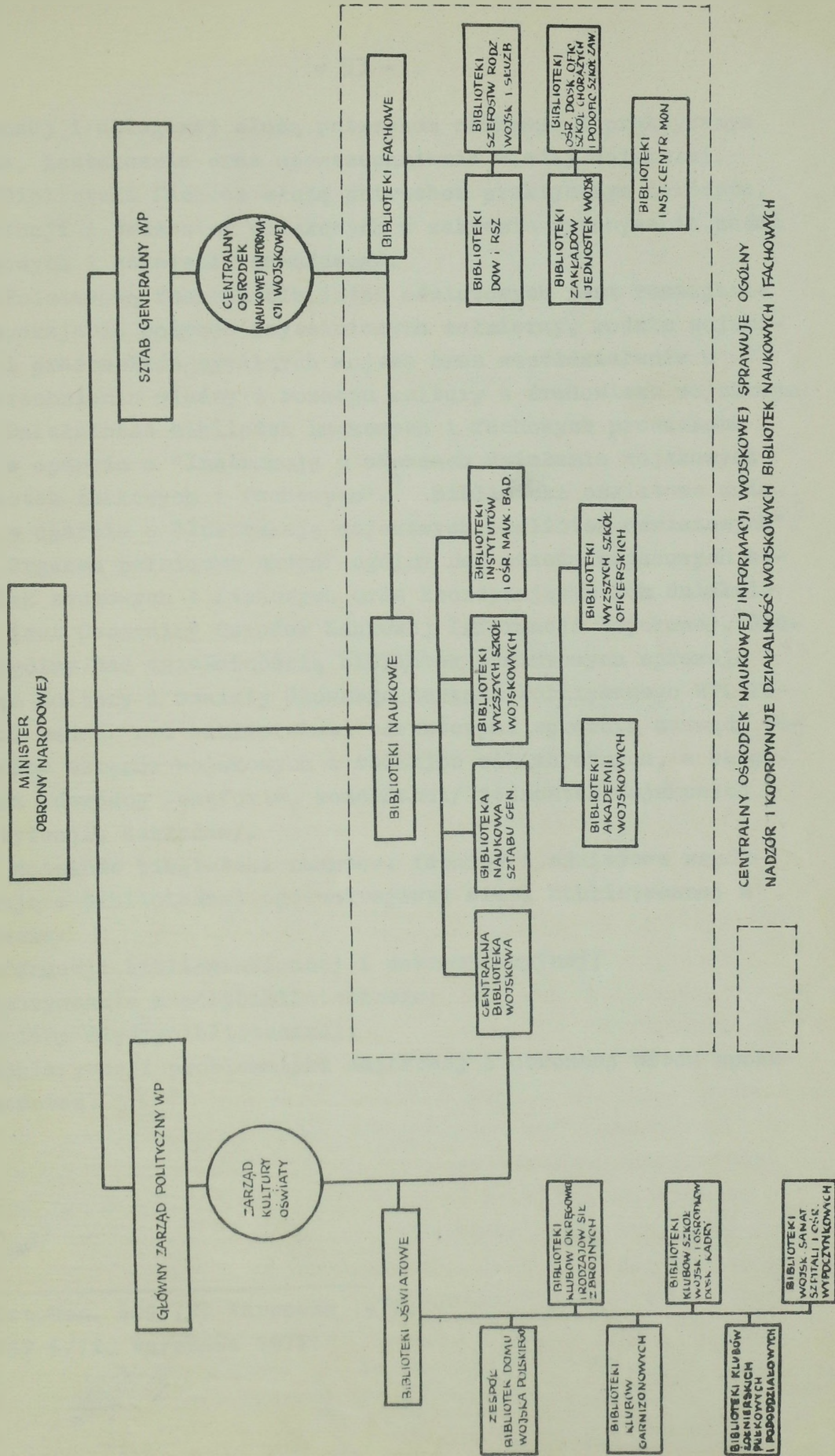
Biblioteki wojskowe spełniają wielostronne funkcje. Ze względu na charakter i realizowane zadania dzielą się na: naukowe, fachowe i oświatowe.

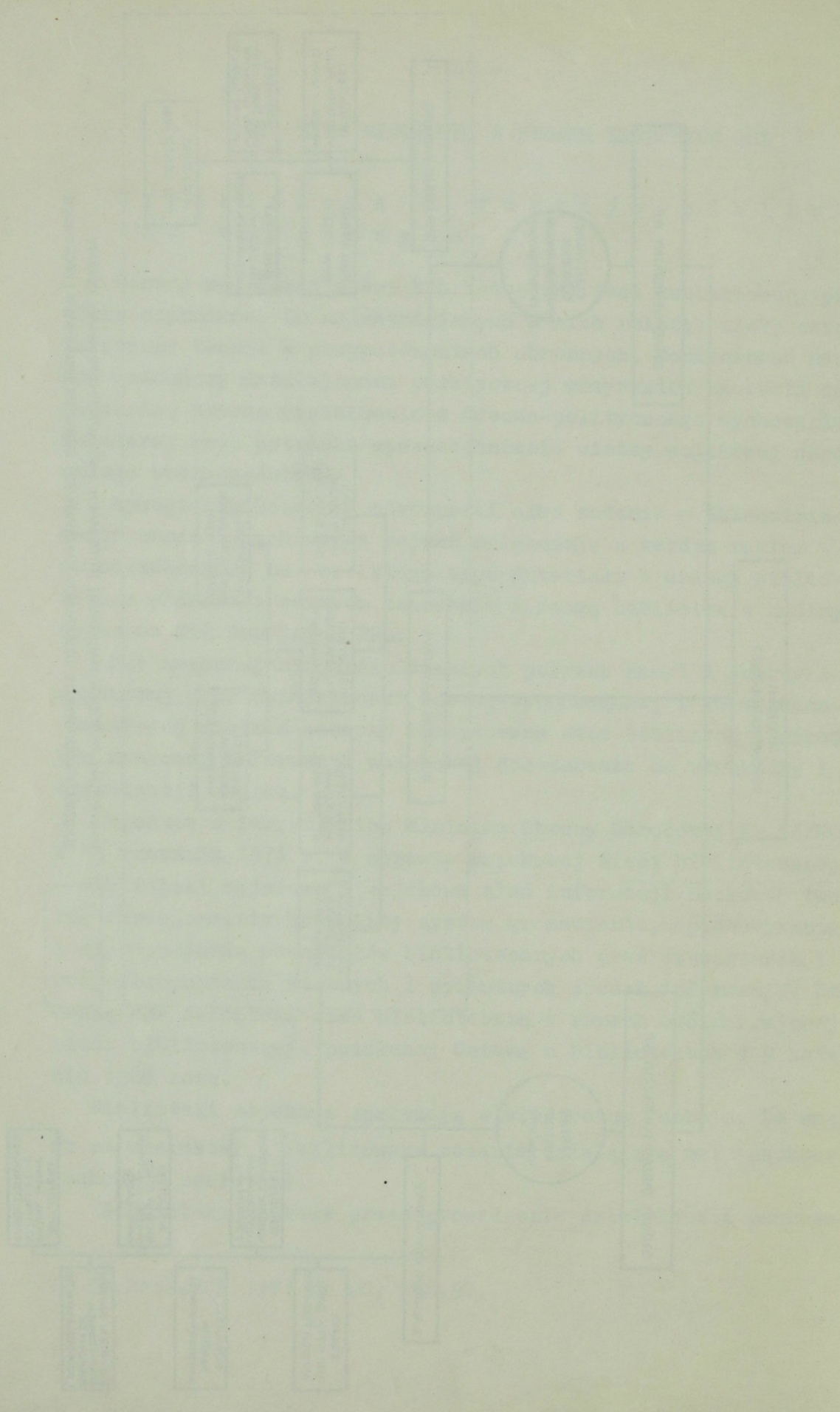
Biblioteki naukowe przez prowadzenie działalności naukowo-

---

1. Dz.Rozk.MON 1971 nr 20, poz.90.

SCHEMAT ORGANIZACJI BIBLIOTEK W SIŁACH ZBRÓJNYCH PRL

badawczej i usługowej służyć potrzebom naukowym i praktycznym wojska, kształcenia oraz upowszechniania wiedzy wojskowej.

Biblioteki fachowe służyć potrzebom praktycznym dowództw, instytucji i jednostek wojskowych w zakresie wykonywania zadań służbowych i szkolenia zawodowego.

Podstawową funkcją bibliotek oświatowych jest rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych żołnierzy, rodzin wojskowych i pracowników cywilnych wojska oraz współdziałanie w upowszechnianiu wiedzy i rozwoju kultury w środowisku wojskowym.

Działalność bibliotek naukowych i fachowych prowadzona jest w oparciu o "Instrukcję o zasadach działania wojskowych bibliotek naukowych i fachowych".¹ Biblioteki oświatowe działają w oparciu o "Instrukcję wojskowych bibliotek oświatowych".²

Organem pełniącym nadzór ogólny nad siecią wojskowych bibliotek naukowych i fachowych oraz koordynującym ich działalność jest Centralny Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej. Nadzór ogólny nad działalnością bibliotek oświatowych sprawuje Zarząd Kultury i Oświaty Głównego Zarządu Politycznego WP. Pośredni nadzór nad bibliotekami oświatowymi sprawują zarządy polityczne okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych, a bezpośredni dowódcy /szefowie, komendanci/ jednostek wojskowych /instytucji, zakładów/.

Wojskowe biblioteki naukowe, fachowe i oświatowe współpracują z bibliotekami ogólnokrajowej sieci bibliotecznej w zakresie:

- informacji bibliograficznej i dokumentacyjnej;
- wypożyczania międzybibliotecznego;
- wymiany międzybibliotecznej;
- popularyzacji problematyki wojskowej i obronnej wśród społeczeństwa.

---

1. Szt.Gen. 609/72. Warszawa 1972.

2. GZP 6/72. Warszawa 1972.

2. W o j s k o w e   b i b l i o t e k i   n a u k o w e

Biblioteki naukowe Sił Zbrojnych PRL działają w ramach resortowej sieci bibliotek wojskowych, służąc potrzebom naukowym i praktycznym wojska, kształcenia i samokształcenia kadry. Ponadto prowadzą prace naukowo-badawcze, dydaktyczne, informacyjne i popularyzacyjne, mające na celu upowszechnianie wiedzy wojskowej.

W bibliotekach naukowych organizowane są ośrodki naukowej informacji wojskowej, które działają zgodnie z postanowieniami "Instrukcji o działaniu naukowej informacji wojskowej". W bibliotekach, w których nie ma ośrodka, prace z zakresu informacji naukowej prowadzi dział informacyjno-bibliograficzny.

Do wojskowych bibliotek naukowych zalicza się:

- Centralną Bibliotekę Wojskową;
- Bibliotekę Naukową Sztabu Generalnego;
- biblioteki wyższych uczelni wojskowych;
- biblioteki instytutów oraz ośrodków naukowo-badawczych.

Niektóre spośród wymienionych bibliotek specjalizują się w zakresie pełnego gromadzenia zbiorów i udzielania informacji z poszczególnych dziedzin wiedzy na rzecz całego resortu obrony narodowej. Są to tzw. biblioteki wiodące, do których zalicza się: Centralną Bibliotekę Wojskową, Bibliotekę Naukową Sztabu Generalnego, Bibliotekę Główną Akademii Sztabu Generalnego, Bibliotekę Główną Wojskowej Akademii Technicznej, Bibliotekę Naukową Wojskowej Akademii Politycznej, Główną Bibliotekę Wojskowo-Lekarską Wojskowej Akademii Medycznej, Bibliotekę Naukową Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej i Bibliotekę Naukową Wojskowego Instytutu Historycznego.

C e n t r a l n a   B i b l i o t e k a   W o j s k o w a
w   W a r s z a w i e   jest główną, samoistną księżnicą naukową
Wojska Polskiego. Powstała w Warszawie w 1919 roku. Rozwijając się szybko, już przy końcu lat trzydziestych skupiała cenny księgozbiór naukowy /łącznie z depozytami ponad 350 000 jednostek/. Od 1922 r. rejestrowała literaturę wojskową publikując zebrane materiały w "Komunikacie Bibliograficznym". Wydawała także publikacje z zakresu bibliotekarstwa wojskowego. Do 1936 roku kierowała jednocześnie siecią bibliotek wojskowych w kraju. W czasie II wojny światowej zbiory uległy niemal całkowitemu

zniszczeniu, m.in. spłonęły bezcennej wartości depozyty Polskiego Archiwum Wojennego 1914-1918 oraz zbiory raperswilskie. Po wojnie CBW wznowiła swoją działalność w maju 1945 r. W sześć lat później weszła w skład Domu Wojska Polskiego, przejmując funkcje kulturalno-oświatowe. Od 1956 r. wyłączona z DWP rozszerzyła formy swej działalności oraz zakres usług na rzecz wojska i społeczeństwa. Obecnie stanowi zasobny warsztat pracy naukowej dla historyków i badaczy współczesności tak wojskowych, jak i cywilnych.

Trzon księgozbioru CBW stanowią druki zwarte z XIX i XX wieku. Szczególnie bogate są zbiory dotyczące dziejów wojen i Wojska Polskiego, obcej historii wojskowej, historii politycznej i społecznej polskiej i obcej oraz współczesnej myśli wojskowej. Czasopisma wojskowe polskie i obce stanowią najpełniejszy zespół po zbiorach Biblioteki Narodowej, Jagiellońskiej i Uniwersyteckiej w Warszawie. Znajduje się tu niezwykle cenny zbiór polskich czasopism konspiracyjnych i frontowych z okresu II wojny światowej oraz rzadkie zespoły przedrewolucyjnych czasopism rosyjskich i wczesnych radzieckich. Zbiory kartograficzne CBW należą do najbogatszych w Polsce, szczególnie z zakresu atlasów i map wydanych przed 1800 rokiem. Wśród wydawnictw o unikalnej wartości ze względu na proveniencję znajdują się m.in. w CBW dzieła pochodzące z biblioteki prywatnej gen. J.H. Dąbrowskiego, gen. Krukowieckiego, z bibliotek wojskowych okresu stanisławowskiego, Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego, ze zbiorów biblioteki Muzeum w Rapperswilu oraz Polskiego Archiwum Wojennego. Prócz militariów CBW gromadzi piśmiennictwo związane z procesem szkolenia i wychowania ludowego Wojska Polskiego, dzieła z zakresu historii, filozofii, polityki, ekonomii, prawa, pedagogiki, psychologii, geografii, techniki, prakseologii, bibliotekoznawstwa, informatyki oraz literaturę piękną o tematyce wojskowej. Biblioteka prenumeruje ok. 700 tytułów czasopism. Jest księżnicą otwartą, udostępnia swe zbiory nie tylko czytelnikom wojskowym, lecz także użytkownikom cywilnym, interesującym się zagadnieniami wojskowymi. Ze zbiorów CBW korzystają również drogą wypożyczenia międzybibliotecznej biblioteki wojskowe i cywilne.

CBW dysponuje własną pracownią reprograficzną, wykonuje

mikrofilmy i odbitki kserograficzne na zamówienie czytelników oraz na własne potrzeby w toku gromadzenia zbiorów. Posiada Zakład Bibliografii Wojskowej i Badań Naukowych, który rozwija działalność bibliograficzną i informacyjną, prowadzi badania czytelnictwa w Siłach Zbrojnych i działalność instrukcyjno-metodyczną w sieci bibliotek wojskowych. Oddział Bibliografii Wojskowej wydaje bieżącą Polską Bibliografię Wojskową oraz bibliografie zagadnień wojskowych. Ośrodek Informacji Bibliograficznej ma do dyspozycji czytelników podręczny księgozbiór informacyjny i kartoteki tematyczne:

- a/ Kartotekę Zawartości Polskiej Bibliografii Wojskowej od roku 1921;
- b/ Centralną Kartotekę Tematycznych Zestawień Bibliograficznych i Dokumentacyjnych - opracowanych przez wojskowe biblioteki naukowe.

Ośrodek informacji udziela informacji bibliograficznych, bibliotecznych i rzeczowych w zakresie swej specjalizacji na miejscu, telefonicznie i korespondencyjnie, opracowuje zestawienia tematyczne, organizuje wystawy książek itp.

CBW prowadzi Centralny Katalog Czasopism Wojskowych dawnych i bieżących znajdujących się w bibliotekach polskich. Oddział Naukowo-Badawczy i Instruktorsko-Metodyczny gromadzi i opracowuje materiały naukowe i informacyjne dotyczące najnowszych krajowych i zagranicznych osiągnięć bibliotekoznawstwa, informacji, upowszechniania czytelnictwa, kształcenia bibliotekarzy oraz innych zagadnień bibliotekarstwa. Prowadzi, organizuje i inspirowa badania nad rozwojem czytelnictwa i funkcjonowaniem bibliotekarstwa wojskowego. Wojskowym bibliotekom oświatowym CBW udziela informacji bibliograficznej i pomocy instruktorsko-metodycznej. Organizuje specjalistyczne doszkadzanie centralnego aktywu bibliotekarskiego, uczestniczy w lustracjach i inspekcjach bibliotek, prowadzi przy współudziale bibliotekarzy obserwację kształtowania się potrzeb i zainteresowań czytelnicznych żołnierzy oraz opracowuje analizy rozwoju czytelnictwa w wojsku. Ponadto prowadzi tzw. centralny zakup książek dla wszystkich wojskowych bibliotek oświatowych oraz wydaje materiały pomocnicze do samokształcenia bibliotekarzy wojskowych. CBW współpracuje z bibliotekami i instytucjami naukowymi w kraju i za granicą,

szczególnie w państwach socjalistycznych /z bibliotekami centralnymi armii państw Układu Warszawskiego/ w zakresie wymiany wydawnictw własnych i innych materiałów bibliotecznych, udostępniania zbiorów oraz wymiany doświadczeń i wiedzy bibliotekarskiej.

CBW posiada Radę Naukową, zatrudnia pracowników służby bibliotecznej, bibliotekarzy dyplomowanych, pomocniczych i samodzielnych pracowników nauki.

Biblioteka Naukowa Sztabu Generalnego w Warszawie jest placówką stosunkowo młodą, chociaż tradycje jej sięgają roku 1945, kiedy to powstała pierwsza zorganizowana komórka biblioteczna przy Oddziale Historycznym Sztabu Generalnego, przemianowanym w 1947 roku na Biuro Historyczne WP. W roku 1957 Biuro wraz z podstawowym księgozbiorem wojskowo-historycznym zostało przeniesione poza Sztab Generalny, pozostawiając na miejscu niewielki księgozbiór liczący około 4 000 wol. W oparciu o ten księgozbiór oraz księgozbiory innych komórek organizacyjnych Sztabu Generalnego, w roku 1960 powołano do życia Bibliotekę Naukową Sztabu Generalnego. Do zbiorów jej włączono także około 2 000 tomów literatury wojskowo-technicznej z lat 1943-1945 sprowadzonej po wojnie przez Wojskowy Instytut Techniczny z Anglii. Zbiory Biblioteki na początku jej organizacji w latach sześćdziesiątych wynosiły łącznie około 20 000 wol. Obecnie dzięki systematycznemu powiększaniu wzrosły trzykrotnie. W październiku 1961 roku Szef Sztabu Generalnego nadał Bibliotece statut, który określa jej charakter, rolę i zadania. W 1968 roku Uchwałą Rady Ministrów z 20 sierpnia Biblioteka zaliczona została do bibliotek naukowych.

Posiadane przez Bibliotekę zbiory literatury naukowej i rozwinięty odpowiednio dział informacyjno-bibliograficzny stanowią bazę materialną dla prowadzenia przez pracowników Sztabu Generalnego i innych instytucji centralnych MON studiów nad rozwojem naukowej myśli wojskowej, technicznej i ekonomicznej.

Dziedziną specjalizacji Biblioteki jest szeroko rozumiana nauka wojenna, w tym głównie sztuka wojenna, ekonomika wojenna i technika wojskowa oraz organizacja i zarządzanie. Ponadto Biblioteka gromadzi podstawowe wydawnictwa z zakresu nauk społeczno-

politycznych oraz wydawnictwa o charakterze ogólnonaukowym. Część zbiorów stanowią instrukcje i regulaminy wojskowe.

Biblioteka Naukowa Sztabu Generalnego kompletuje polskie wydawnictwa teoretyczno-wojskowe bieżące oraz określone tytuły z lat ubiegłych. Tak np. w jej posiadaniu znajduje się komplet czasopism "Bellona" za lata 1919-1939, Przegląd Wojskowo-Techniczny za lata 1929-1936, Przegląd Artyleryjski za lata 1928-1937.

W Bibliotece prowadzone są oprócz katalogów alfabetycznego i rzeczowego oraz katalogu czasopism również katalog kart dokumentacyjnych z dziedziny techniki wojskowej oraz kartoteka czasopism zagranicznych prenumerowanych przez wojskowe ośrodki naukowe i naukowo-badawcze.

Biblioteka udziela informacji w zakresie szeroko pojętej problematyki nauki wojennej oraz organizacji i zarządzania. Wydawany raz na kwartał biuletyn nabytków rozsyłany jest do instytucji Sztabu Generalnego oraz wojskowych bibliotek naukowych i innych zainteresowanych instytucji. Ponadto raz na dwa tygodnie wydawana jest Sygnalizacja zawierająca adnotowany przegląd zawartości ciekawszych artykułów z wybranych czasopism krajowych i zagranicznych, z zakresu nauki wojennej oraz organizacji i zarządzania.

Biblioteka Naukowa Sztabu Generalnego jest placówką zamkniętą, dostępną dla kadry i pracowników Sztabu Generalnego oraz instytucji MON na zasadach określonych regulaminem. Ze zbiorów Biblioteki mogą korzystać również cywilne instytucje i placówki biblioteczne w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych.

B i b l i o t e k i   w y ż s z y c h   u c z e l n i
w o j s k o w y c h. Powstały wraz z uczelniami, którym służą, a zadania i kierunki specjalizacji wyznaczyły im cele, potrzeby i zainteresowania naukowe macierzystych uczelni.

Biblioteki naukowe akademii wojskowych spełniają zadania naukowe, dydaktyczne i usługowe, działają w oparciu o statut zbudowany na wzorcowym statucie bibliotek głównych szkół wyższych, jednak z ograniczeniem działalności naukowej do dziedziny bibliografii.

Do zakresu ich działania należy:

- gromadzenie księgozbioru - dokumentów o charakterze naukowym i dydaktycznym - dla potrzeb uczelni;
- opracowanie zbiorów i prowadzenie prac w zakresie bibliografii wojskowej;
- udostępnianie zbiorów i udzielanie pomocy pracownikom nauki i słuchaczom uczelni w korzystaniu z materiałów i urządzeń bibliotecznych;
- sprawowanie fachowego nadzoru nad podręcznymi księgozbiorami zakładów i katedr uczelni;
- współpraca z innymi bibliotekami i ośrodkami informacyjno-bibliograficznymi;
- propaganda książki.

Organem sprawującym nadzór nad prawidłową realizacją zadań biblioteki jest rada biblioteczna powoływana przez radę naukową uczelni.

Struktura organizacyjna bibliotek wielodziałowych akademii wojskowych uwzględnia w zasadzie:

- dział gromadzenia, uzupełniania i selekcji zbiorów;
- dział opracowania i katalogów;
- dział magazynów i konserwacji zbiorów;
- dział udostępniania zbiorów i informacji bibliotecznej;
- dział prac naukowych i dydaktycznych;
- dział zbiorów wyodrębnionych.

Biblioteki naukowe akademii WP posiadają księgozbiory różnych rozmiarów. Zasoby gromadzone są pod kątem potrzeb kadry naukowej i pracowników dydaktycznych oraz słuchaczy - dla celów naukowych i kształcenia wyższego stopnia. Placówki te są nastawione przede wszystkim na działalność usługową na rzecz uczelni macierzystych.

B i b l i o t e k a   G ł ó w n a   A k a d e m i i
S z t a b u   G e n e r a l n e g o   i m .   g e n .   b r o n i
K .   Ś w i e r c z e w s k i e g o   w   R e m b e r t o w i e
została założona w 1947 r.

Zbiory biblioteczne oparto na ocalałych po wojnie księgozbiorach z różnych bibliotek wojskowych oraz w poważnej części na książkach pochodzących z prywatnych bibliotek oficerów ASG.

Początkowo księgozbiór zawierał literaturę naukową i piękną oraz pomoce szkoleniowe w postaci skryptów, regulaminów, map i opracowań metodycznych. W 1954 roku przystąpiono do akcji oddzielania literatury pięknej i pomocniczo-szkoleniowej od księgozbioru naukowego. Akcję zakończono w r.1958. W jej wyniku powstały - niezależnie od Biblioteki Naukowej - Biblioteka Oświatowa Klubu Oficerskiego oraz Biblioteka Szkoleniowa. W tym samym roku został zorganizowany w Bibliotece Ośrodek Bibliograficzny. Obecnie Biblioteka gromadzi tylko dzieła naukowe i popularnonaukowe /zarówno druki zwarte, jak i czasopisma/ z zakresu: nauk wojskowych, historii, filozofii, psychologii, pedagogiki, techniki nauk społeczno-ekonomicznych i matematyczno-przyrodniczych ze szczególnym uwzględnieniem piśmiennictwa dotyczącego maszyn liczących i badań operacji. Dąży do kompletności zbiorów w piśmiennictwie wojskowym dotyczącym: historii sztuki wojennej, doktryn wojennych, sztuki operacyjnej, taktyki i badań operacji, administracji wojskowej. Biblioteka ma najpełniej skompletowaną literaturę z historii sztuki wojennej.

B i b l i o t e k a   G ł ó w n a   W o j s k o w e j
A k a d e m i i   T e c h n i c z n e j   i m.   J.   D ą b r o w -
s k i e g o   w   W a r s z a w i e   p o w s t a ła   w   1951   r o k u .

Jako biblioteka naukowo-techniczna rozwija się bardzo szybko. W początkowym okresie gromadziła przede wszystkim literaturę szkoleniową. Jediną formą udostępniania było wypożyczanie druków zwartych i czasopism poza obręb biblioteki. W połowie 1957 r. biblioteka otrzymała własny nowy gmach. Dobre warunki lokalowe pozwoliły szybko rozwinąć agendy i usługi biblioteki, sprzyjając równocześnie stałemu wzrostowi zbiorów. Obecnie biblioteka posiada największy księgozbiór techniczny w wojsku. W całokształcie swej działalności poświęca dużo wysiłków informacji naukowej, bibliograficznej i bibliotecznej, mającej na celu dostarczanie nie tylko wiadomości o zawartości gromadzonych zbiorów, ale także informacji o treści kompletowanych dokumentów. Gromadzi wiele bibliografii specjalnych. Prowadzi kartoteki kart dokumentacyjnych opracowanych w Polsce, ZSRR, USA i w innych krajach. Gromadzi literaturę z zakresu nauk matematycznych, fizycznych, chemicznych, techniki ogólnej

i wojennej, literaturę ogólnowojskową i społeczno-polityczną. Dążeniem biblioteki jest uzyskanie kompletności literatury dotyczącej: matematyki, chemii, fizyki, wytrzymałości materiałów, mechaniki, budownictwa, telekomunikacji, metaloznawstwa i lotnictwa.

B i b l i o t e k a   W o j s k o w e j   A k a d e m i i
P o l i t y c z n e j   i m. F. D z i e r ż y ń s k i e g o
w   W a r s z a w i e   powstała w 1951 r. z księgozbiorów
otrzymanych po Wyższej Szkole Oficerów Politycznych i Wyższej
Szkole Piechoty. W początkowym okresie gromadzone były książki
popularnonaukowe i naukowe, głównie z zakresu nauk społecznych
oraz literatura piękna. Biblioteka prenumerowała kilkadziesiąt
czasopism w języku polskim i rosyjskim. W roku 1954 powstał w
bibliotece ośrodek informacyjno-bibliograficzny, służący głów-
nie słuchaczom WAP. Od 1956 r. ośrodek przystąpił do opracowy-
wania bibliografii tematycznych i zaczął spełniać rolę usługo-
wą przede wszystkim w stosunku do pracowników naukowych. W ro-
ku 1957 w związku ze zmianą profilu uczelni została przeprowa-
dzona reorganizacja biblioteki. Zwiększono ilość prenumerowa-
nych czasopism włączając obok periodyków polskich i radziec-
kich również czasopisma innych państw. W zakresie gromadzenia
położono główny nacisk na kompletowanie księgozbioru naukowego,
zwiększając m.in. zakup druków antykwarycznych i pozycji nauko-
wych w językach obcych. Biblioteka otrzymała wiele cennych
książek z rozwiązanej biblioteki ZMP oraz dubletów Biblioteki
Narodowej, Centralnej Biblioteki Wojskowej i Biblioteki Uniwer-
sytetu Warszawskiego. Powstał dział czasopism, trzy czytelnie
podręczne pełniące rolę bibliotek wydziałowych oraz Archiwum
uczelni gromadzące akta osobowe, prace magisterskie, doktor-
skie i habilitacyjne. W końcu 1964 r. przy bibliotece została
utworzona fonoteka.

Biblioteka gromadzi dzieła naukowe, popularnonaukowe i
podręczniki /także skrypty/ z następujących dziedzin: nauki
wojennej, pedagogiki, ze szczególnym uwzględnieniem pedagogiki
wojskowej, psychologii /szczególnie wojskowej/, socjologii
/zwłaszcza wojska/, filozofii, historii, ze szczególnym
uwzględnieniem historii wojskowej i historii najnowszej, mię-
dzynarodowego i polskiego ruchu robotniczego, polityki, eko-

nomii, ekonomiki wojennej, prawa oraz literatury pięknej.¹

Biblioteka dąży do kompletności księgozbioru w zakresie: pedagogiki, historii powszechnej i wojskowej, psychologii, ekonomiki wojennej i geografii wojennej.

G ł ó w n a B i b l i o t e k a W o j s k o w o - L e k a r s k a W o j s k o w e j A k a d e m i i M e d y c z n e j w Ł o d z i została zorganizowana w 1958 roku będąc w początkowym okresie istnienia biblioteką Katedry Historii Medycyny i Deontologii Lekarskiej. Podstawę księgozbioru stanowiły zbiory otrzymane po Bibliotece Naukowej Centralnego Wojskowego Szpitala Klinicznego w Łodzi, po Wojskowym Centrum Wyszkołenia Medycznego oraz zbiory przekazane przez Departament Służby Zdrowia WP. W 1960 roku biblioteka została przekształcona w samodzielną komórkę organizacyjną jako Główna Biblioteka Wojskowo-Lekarska WAM. Od chwili swego powstania będąc biblioteką naukową wykonuje prace o charakterze naukowo-usługowym i dydaktycznym. Gromadzi piśmiennictwo z różnych dziedzin medycyny i nauk pokrewnych, podstawowe wydawnictwa z zakresu ekonomii i filozofii, historii, pedagogiki i psychologii.

B i b l i o t e k a N a u k o w a W y ż s z e j S z k o ł y M a r y n a r k i W o j e n n e j i m. B o h a t e r ó w W e s t e r p l a t t e w G d y n i powstała wraz z uczelnią w 1955 roku przejmując tradycje i księgozbiór biblioteki techniczno-szkoleniowej Oficerskiej Szkoły Marynarki Wojennej istniejącej od 1946 r., a rozwiązanej w 1955 r. Biblioteka jako placówka jedynej w Polsce wyższej morskiej uczelni wojskowej koncentruje swoje wysiłki głównie na doborze księgozbioru o tematyce wojenno-morskiej w działach dowódczo-technicznym i technicznym. Gromadzi piśmiennictwo z zakresu: wiedzy morskiej w najszerszym pojęciu /zagadnienia żeglarstwa, prac pokładowych, załadunku, manewrowania, prawo morskie itp./, nawigacji /prowadzenie okrętu, astronomia, oceanografia, meteorologia, locja, wyposażenie techniczne, taktyka, zabezpieczenie hydrograficzne itp/, taktyki marynarki wojennej /działania zaczepne, obronne, konwoje,

---

1. W WAP biblioteka beletrystyczna jest połączona z nauką.

desant, obrona komunikacji wodnej, taktyka lotnictwa itp./, artylerii /sprzęt, budowa, zastosowanie, taktyka itp./, broni podwodnej, elektrotechniki /ze szczególnym uwzględnieniem elektrotechniki okrętowej/, eksploatacji i remontów /okrętów wojennych/, silniki spalinowe, kotły, turbiny i siłownie okrętowe /budowa, zastosowanie, badania, pomiary itp./.

Obok piśmiennictwa w zakresie w/w specjalności znajdują się w bibliotece dzieła o charakterze ogólnym.

Jako biblioteka naukowa prowadzi działalność naukowo-usługową i dydaktyczną.

B i b l i o t e k a   N a u k o w a   W o j s k o w e g o
I n s t y t u t u   H i s t o r y c z n e g o   w   R e m b e r -
t o w i e   jest biblioteką specjalistyczną ściśle podporządkowaną zadaniom i potrzebom instytutu. Historia biblioteki wiąże się zatem z dziejami WIH.

Wojskowy Instytut Historyczny jest placówką naukową, która organizuje i prowadzi badania naukowe w zakresie polskiej historii wojskowej ze szczególnym uwzględnieniem okresu II wojny światowej oraz publikuje wyniki tych badań. Wydaje dwa czasopisma: kwartalnik "Wojskowy Przegląd Historyczny" i dwa razy w roku "Studia i Materiały do Historii Wojskowości". WIH jest odpowiednikiem istniejącego w okresie międzywojennym Wojskowego Biura Historycznego. Uratowana z pożogi wojennej część księgozbioru tego biura weszła w skład zbiorów biblioteki WIH.

W roku 1945 powstały 2 komórki zajmujące się badaniami nad polską historią wojskową, a mianowicie: 20 lipca powstało przy Głównym Zarządzie Politycznym - Biuro Historyczne Wojska Polskiego, a 5 sierpnia - Wojskowy Oddział Historyczny Sztabu Generalnego. W 1947 roku połączono obie instytucje, które pod mianem Biura Historycznego WP przetrwały do sierpnia 1950 r. W ramach Biura zorganizowano w 1948 r. sekcję bibliografii.

Od 1950 r. do 9 sierpnia 1957 r. działalność Biura Historycznego WP była ściśle związana ze Sztabem Generalnym WP. W tym czasie, po licznych zmianach, utworzono Zarząd Wojskowo-Historyczny Sztabu Generalnego. Biblioteka była wspólna dla wszystkich komórek Sztabu Generalnego. Ośrodek bibliograficzny gromadził i publikował w tym czasie materiały o charakterze ogólnowojskowym.

9 sierpnia 1957 r. na miejsce Zarządu Wojskowo-Historycznego Sztabu Generalnego powołano Biuro Historyczne WP, które 24 lutego 1959 r. zostało przemianowane na Wojskowy Instytut Historyczny. Wspólny dotychczas księgozbiór rozdzielono. Księgozbiór biblioteki tworzą pozostałości po bibliotece międzywojennego Wojskowego Biura Historycznego, dział historyczny zbiorów biblioteki dawnego Okręgu Wojskowego w Krakowie przejęty w 1953 roku oraz wpływy bieżące. Obecnie 50-60% zakupu stanowią wydawnictwa obce. Wymiana stanowi 15% ogółu nabytków. Biblioteka gromadzi w miarę możliwości wszystkie wydawnictwa z zakresu historii wojskowej ze szczególnym uwzględnieniem powszechnej historii wojskowej okresu II wojny światowej. W dziedzinie powszechnej historii wojskowej okresu dawnego ogranicza się do pozycji podstawowych.

Do wojskowych bibliotek naukowych zalicza się także biblioteki jedenastu wyższych szkół oficerskich, do których stosuje się przepisy o wyższym szkolnictwie wojskowym. Ich zadania są analogiczne, jak bibliotek akademii wojskowych, z tym że stosunkowo niedawno zostały one przekształcone z tzw. bibliotek szkoleniowych na naukowe i dlatego nie posiadają jeszcze tak rozbudowanych księgozbiorów i aparatu bibliotecznego. Aktualnie znajdują się w stadium rozbudowy.

Ze zbiorów bibliotek akademii i wyższych szkół oficerskich korzystają pracownicy naukowcy, kadra zawodowa i słuchacze /podchorążowie/ macierzystych uczelni. Osoby z zewnątrz mogą korzystać z księgozbioru na ogólnych zasadach wypożyczania międzybibliotecznego lub za zgodą komendanta uczelni.

B i b l i o t e k i i n s t y t u t ó w i o ś r o d -
k ó w n a u k o w o - b a d a w c z y c h są typowymi placówkami specjalistycznymi o wąskim zakresie specjalizacji rzeczowej. Swoje usługi spełniają niemal wyłącznie na rzecz instytucji, w których działają, łącząc w swej działalności zadania naukowe z zadaniami wynikającymi z potrzeb praktycznych instytucji macierzystej. Obok wymienionej już Biblioteki Naukowej Wojskowego Instytutu Historycznego do ważniejszych z nich zalicza się m.in.: Bibliotekę Wojskowego Instytutu Higieny i Epidemiologii im.gen. K.Kaczkowskiego, Bibliotekę Zarządu Topograficznego Sztabu Gene-

ralnego oraz Bibliotekę Muzeum Wojska Polskiego. Ta ostatnia stanowi organizacyjnie odrębny dział muzealny pn. Dział Ikonograficzno-Biblioteczny. Dział ten obejmuje dwie komórki: bibliotekę, do której należą zbiory książek, archiwum i zbiór czasopism oraz gabinet ikonograficzny, do którego włączono grafikę artystyczną i munduroznawczą, akwarele, rysunki, fotografie, albumy, plakaty, mapy, filmy archiwalne i negatywy.

Księgozbiór biblioteki zawiera wydawnictwa z zakresu historii Polski, historii sztuki, historii wojskowości i nauk pomocniczych historii, bronioznawstwa i munduroznawstwa oraz muzealnictwa wojskowego. Zbiory archiwalne obejmują polskie dokumenty wojskowe rękopiśmienne i drukowane od w.XVIII do II wojny światowej włącznie. Poszczególne epoki historyczne i powstania narodowe reprezentowane są przez rozkazy wojskowe, świadectwa służby wojskowej i patenty oficerskie, dyplomy odznaczeń wojskowych, a także zespoły archiwalne dotyczące niektórych osób wojskowych, jak np. gen.J.Zajączka, gen.K.Kamieńskiego, gen.J.Sowińskiego, gen.J.Fiszera i wielu innych.

Z okresu II wojny światowej zbiera się prasę konspiracyjną, prasę powstania warszawskiego i ludowego Wojska Polskiego, dokumenty służby wojskowej, rozkazy, ulotki, odezwy i plakaty, kroniki pułkowe itp. Większe zespoły archiwalne związane są z nazwiskiem gen.K.Świerczewskiego.

Zbiory ikonograficzne /rysunki, akwarele, grafika, fotografie itp./ dotyczą historii Wojska Polskiego, jego uzbrojenia i umundurowania oraz armii obcych i ich wyposażenia.

W skład zbiorów specjalnych wchodzi także archiwum negatywów, stanowiących dokumentację zbioru militariów Muzeum WP; uzbrojenia, wyposażenia wojskowego, mundurów i sztandarów, malarstwa batalistycznego, rzeźby i grafiki, rycin, orderów itp. Oprócz tego zbiera się także negatywy militariów polskich znajdujących się w innych muzeach krajowych i zagranicznych.

Przy wojskowych bibliotekach naukowych działają komisje /rady/ biblioteczne /przy Centralnej Bibliotece Wojskowej - Rada Naukowa/ jako organa opiniodawcze i doradcze oraz koordynujące działalność biblioteki z zadaniami instytucji macierzystej.

W ramach działalności informacyjnej biblioteki naukowe zobowiązane są do wydawania nie rzadziej niż raz na kwartał

"Biuletynu nabytków" dla komórek organizacyjnych jednostki macierzystej, wojskowych bibliotek naukowych oraz bibliotek wojskowych ośrodków naukowo-badawczych. Jednocześnie mają one obowiązek nadsyłania do Centralnej Biblioteki Wojskowej opisów katalogowych nowych nabytków wydawnictw periodycznych i zbiorowych oraz wykazów sporządzanych tematycznych zestawień bibliograficznych i dokumentacyjnych.

Biblioteki naukowe współpracują z siecią wojskowych bibliotek oświatowych i udzielają im pomocy w zaspokajaniu potrzeb dowództw i kadry jednostek na literaturę naukową i fachową oraz informację dokumentacyjną i bibliograficzną.

3. W o j s k o w e   b i b l i o t e k i   f a c h o w e

Wojskowe biblioteki fachowe działając w ramach resortowej sieci MON służą potrzebom praktycznym dowództw i szefostw różnych szczebli w zakresie wykonywania zadań służbowych i szkolenia zawodowego. Należą do nich: biblioteki instytucji centralnych MON, dowództw okręgów i rodzajów sił zbrojnych, szefostw rodzajów wojsk i służb, zakładów i innych jednostek wojskowych oraz biblioteki ośrodków doskonalenia oficerów, szkół chorążych i podoficerskich szkół zawodowych. W jednostkach wojskowych, w których nie ma etatowego personelu bibliotecznego, biblioteki fachowe działają przy kancelariach na zasadach określonych odrębnymi przepisami o prowadzeniu biurowości w wojsku. Gromadzą głównie materiały fachowe i szkoleniowe tematycznie związane z charakterem /rodzajem/ instytucji lub jednostki, a zwłaszcza z programem szkolenia wojskowego i specjalistycznego.

Udostępnianie zbiorów prowadzi się zgodnie z regulaminem zatwierdzonym przez dowódcę /komendanta/ jednostki /instytucji/. Dział zbiorów wyodrębnionych posługuje się oddzielnym regulaminem.

4. W o j s k o w e   b i b l i o t e k i   o ś w i a t o w e

Rozwinięta w wojsku sieć bibliotek oświatowych, działających przy ośrodkach kulturalno-oświatowych, służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych żołnierzy, cywilnych pracow-

ników zatrudnionych w wojsku oraz członków ich rodzin, współuczestnicząc jednocześnie w rozwoju kultury i upowszechnianiu nauki w środowisku wojskowym.

Głównym celem działalności bibliotek oświatowych jest wychodzenie naprzeciw potrzebom wynikającym z procesu szkolenia, wychowania, kulturalnego rozwoju i odpoczynku żołnierzy. Współuczestniczą one przede wszystkim w patriotycznym i internacjonalistycznym wychowaniu środowiska wojskowego, w kształtowaniu jego świadomości socjalistycznej, kultury, naukowego rozumienia rzeczywistości i znajomości nowoczesnych prawideł walki zbrojnej.

✓ Zgodnie z Instrukcją wojskowych bibliotek oświatowych do ich podstawowych zadań należy:

- gromadzenie, przechowywanie i konserwacja materiałów bibliotecznych, jak: książki, czasopisma i inne druki, nagrania dźwiękowe oraz pochodne źródła informacji;
- opracowywanie gromadzonych materiałów bibliotecznych;
- udostępnianie materiałów bibliotecznych, udzielanie pomocy fachowej w ich wykorzystaniu oraz informowanie o zawartości zbiorów;
- prowadzenie działalności informacyjno-bibliotecznej, dydaktycznej, popularyzacyjnej, wychowawczej i kulturalno-oświatowej /upowszechnianie oświaty, kultury i nauki/ - w zakresie właściwym dla biblioteki;
- współdziałanie w organizowaniu pracy społecznej służącej rozwojowi czytelnictwa;
- działalność instrukcyjno-metodyczna w stosunku do bibliotek /filii, punktów bibliotecznych/ niższego szczebla.

✓ Do wojskowych bibliotek oświatowych zalicza się:

- zespół bibliotek Domu Wojska Polskiego;
- biblioteki klubów okręgowych /rodzajów sił zbrojnych/;
- biblioteki klubów garnizonowych;
- biblioteki klubów wyższych szkół wojskowych i ośrodków doskonalenia kadry;
- biblioteki klubów żołnierskich - pułkowych i pododdziałowych;
- biblioteki wojskowych sanatoriów, szpitali i ośrodków wypoczynkowych.

Zespół Bibliotek DWP utworzony został na bazie przejętych w latach 1957-59 księgozbiorów beletrystycznych instytucji

centralnych Ministerstwa Obrony Narodowej. Początkowo składał się z trzech bibliotek dysponujących księgozbiorem liczącym 25 000 woluminów i rejestrujących 1500 czytelników. W roku 1960 utworzono, licząc się z potrzebami czytelników, Bibliotekę Dziecięco-Młodzieżową. W następnych latach Zespół rozszerzył swoją działalność otwierając kilka osiedlowych filii bibliotecznych w dzielnicach zamieszkałych przez osoby wojskowe oraz w niektórych instytucjach. W roku 1965 powstała Biblioteka Zestawów Wymiennych DWP kierująca pracą tych filii /etatowych/ oraz zaopatrująca w biblioteczki ruchome punkty czytelnicze w niektórych jednostkach wojskowych nie posiadających własnych księgozbiorów.

Biblioteki DWP gromadzą literaturę piękną i popularno-naukową ze szczególnym uwzględnieniem problematyki wojskowej.

Z bibliotek DWP korzystać może kadra zawodowa i jej rodziny, pracownicy cywilni administracji wojskowej oraz wszyscy stali mieszkańcy Warszawy. Z filii wypożyczać mogą książki pracownicy danej instytucji oraz mieszkańcy osiedla. Zespół Bibliotek DWP wykonuje szereg prac na korzyść innych wojskowych bibliotek klubowych. Organizuje metodyczne konferencje dla bibliotekarzy wojskowych garnizonu warszawskiego, wypożycza jednostkom zestawy książek, opracowuje skrócone bibliografie tematyczne i scenariusze wystaw piśmiennictwa. Ponadto Zespół Bibliotek DWP adaptuje i upowszechnia /w wydawanych okresowo biuletynach DWP/ doświadczenia dobrze zorganizowanych i eksperymentujących bibliotek cywilnych i wojskowych w zakresie warsztatu bibliotekarskiego, usprawnień w technice bibliotecznej, działalności metodycznej i pracy z czytelnikiem.

Biblioteki klubów okręgowych usytuowane są przy dowództwach trzech okręgów wojskowych /w Warszawie, Bydgoszczy i Wrocławiu/ oraz przy dowództwach rodzajów sił zbrojnych /Marynarki Wojennej w Gdyni i Wojsk Lotniczych w Poznaniu/. Biblioteki te, oprócz realizacji zadań spoczywających na wszystkich wojskowych bibliotekach oświatowych, zobowiązane są do prowadzenia działalności instrukcyjno-metodycznej na rzecz bibliotek niższego szczebla, tj. garnizonowych i bibliotek oświatowych wyższych szkół oficerskich.

Biblioteki klubów garnizonowych usytuowane są w garnizonach

wojsk lądowych, lotnictwa i marynarki. Korzystać z nich mogą oficerowie, chorążowie i podoficerowie garnizonu oraz ich rodziny.

Biblioteki garnizonowe wypożyczają także książki w formie wymiennych zestawów pododdziałom oraz na okręty Marynarki Wojennej. Ponadto zobowiązane są do pracy instruktorskiej i metodycznej na rzecz bibliotek pułkowych i pododdziałowych oraz w wielu przypadkach do prowadzenia filii bibliotecznych w jednostkach nie posiadających etatowej biblioteki.

Zbiory bibliotek garnizonowych wynoszą średnio od 10 do 16 tysięcy woluminów.

Z bibliotek garnizonowych mogą korzystać - po wyrażeniu zgody przez kierownika klubu garnizonowego - osoby cywilne.

Biblioteki klubów wyższych szkół wojskowych i ośrodków doskonalenia kadry działają przy uczelniach macierzystych i spełniają niezależnie od istniejących tam bibliotek naukowych czy fachowych funkcje kulturalno-oświatowe. Zgodnie z przeznaczeniem realizują zadania spoczywające na bibliotekach oświatowych wojska. Istnieją wyjątki, kiedy biblioteka klubu wyższej szkoły wojskowej stanowi filię biblioteki naukowej. O powyższym decyduje komenda uczelni.

Biblioteki klubów żołnierskich - pułkowych i pododdziałowych - usytuowane są bezpośrednio na terenie jednostek wojskowych. Korzystać z nich mogą tylko żołnierze i rodziny kadry oraz pracownicy cywilni danej jednostki. Zbiory tych bibliotek kształtują się w granicach od 6 do 8 tysięcy woluminów. Biblioteki pułkowe prowadzą z zasady w świetlicach żołnierskich punkty biblioteczne - kierowane przez wyznaczonych do tego żołnierzy służby zasadniczej.

Biblioteki oświatowe funkcjonują także w wojskowych sanatoriach, szpitalach i ośrodkach wypoczynkowych. Korzystać z nich mogą pacjenci, kuracjusze i wczasowicze oraz pracownicy tych ośrodków. Ich zbiory kształtują się w granicach od 2 - 6 tysięcy woluminów.

Wojskowe biblioteki oświatowe opracowują i udostępniają zbiory według zasad przyjętych w bibliotekach publicznych. Korzystanie z biblioteki jest bezpłatne. Wszystkie biblioteki tego typu zobowiązane są do prowadzenia stałej urozmaiconej i atrakcyjnej propagandy wartościowych, kształcących książek,

VII. WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK W RAMACH OGÓLNOKRAJOWEJ SIECI BIBLIOTECZNEJ

Współczesne przemiany w organizacji bibliotek różnych typów /naukowych, fachowych, publicznych/ zmierzają w kierunku tworzenia ściśle współdziałających ze sobą systemów o zasięgu regionalnym, ogólnokrajowym, a także międzynarodowym. Współdziałanie to dotyczy głównie polityki gromadzenia piśmiennictwa, kontroli bibliograficznej, informowania o źródłach i ich zawartości treściowej oraz udostępniania różnorodnych materiałów. Obejmuje także działalność naukowo-badawczą oraz dokształcanie i doskonalenie zawodowe pracowników bibliotek. Dynamicznie postępującemu procesowi specjalizacji bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów, obejmującemu nawet tradycyjne biblioteki uniwersalne, towarzyszy łączenie się bibliotek w coraz ściślejsze systemy integrujące ich działalność. Wynika to z coraz bardziej powszechnego poglądu, iż podstawy ogólnej kultury humanistycznej i wiedza fachowa muszą być traktowane łącznie, bowiem stanowią one wzajemnie warunkującą się jedność. Wpływa na to współczesny rozwój życia naukowego, gospodarczego, kulturalnego i społecznego, specjalizacja prawie wszystkich dziedzin życia, dynamika produkcji wydawniczej, wzrost ilości bibliotek, stałe powiększanie się liczby czytelników i ich zróżnicowane potrzeby czytelnicze.

W związku z powyższymi tendencjami zagadnienie współpracy bibliotek przedstawia się w zupełnie nowych formach i metodach, gdyż współcześnie już żadna biblioteka nie może być samowystarczalna. Współpraca bibliotek może występować w różnych zakresach, obejmując całość merytorycznej działalności bibliotek /ma to miejsce zwłaszcza wśród bibliotek określonej sieci/, bądź też niektórych jej dziedzin, gdy zakres współpracy dotyczy szerszych zespołów bibliotek.

Bardzo istotne znaczenie z uwagi na specjalizację bibliotek ma współpraca w skali ogólnokrajowej w zakresie gromadzenia zbiorów, ich opracowania i udostępniania, działalności ośrodków informacyjnych, opracowywania bibliografii specjalnych dla poszczególnych dziedzin wiedzy itp.

Szczególnie ważnymi problemami we współpracy w zakresie gromadzenia zbiorów są: koordynacja gromadzenia czasopism zagranicznych, wymiana krajowa druków zbędnych, wymiana wydawnictw z zagranicą oraz tworzenie bibliotek składowych, magazynujących mniej użytkowe wydawnictwa.

Współpraca bibliotek w zakresie opracowywania zbiorów wymaga:

- opracowania nowych przepisów katalogowania alfabetycznego;
- podjęcia przez wszystkie instytucje wydawnicze katalogowania dokumentów tak, aby do bibliotek trafiały one już z kartami katalogowymi;
- zaopatrywania wydawnictw przez instytucje wydawnicze w informacje niezbędne do ich bibliotecznego opracowania;
- centralnego katalogowania wydawnictw zagranicznych;
- opracowywania centralnych katalogów;
- ujednoczenia systemu klasyfikacji dokumentów.

W zakresie udostępniania zbiorów, w sytuacji, gdy biblioteka naukowa przestała już być samowystarczalnym warsztatem pracy, zaś biblioteka publiczna musi zaspokajać coraz bardziej zróżnicowane potrzeby czytelnicze wykraczające poza ramy jej własnego księgozbioru, głównym zagadnieniem staje się system wypożyczania międzybibliotecznego, obejmujący zarówno biblioteki krajowe, jak i zagraniczne. Jego usprawnienie wymaga m.in.:

- określenia systemu współpracy bibliotek różnych typów i sieci w ramach poszczególnych regionów;
- informowania o własnych zbiorach za pomocą wykazów nabytków, centralnych katalogów itp.;
- zastosowania w bibliotekach usprawnień technicznych w zakresie łączności oraz wykorzystania w szerszym stopniu reprografii do wypożyczeń;
- znormalizowania podstawowych formularzy i druków stosowanych w ramach wypożyczania.

Współpraca bibliotek w zakresie informacji dotyczy głównie:

- koordynacji działalności informacyjnej w poszczególnych sieciach i między sieciami;
- łączności informacyjnej;
- metodyki informacji naukowej;
- informacji o zasobach bibliotecznych;

- informacji o istniejących publikacjach własnych biblioteki;
- szkolenia użytkowników i pracowników informacji;
- prac naukowych z zakresu informacji naukowej;
- pomocy dydaktycznych w postaci podręczników, skryptów oraz filmów, przeźroczy i innych pomocy audiowizualnych.

W zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek wymagane jest wprowadzenie jednolitego systemu studiów wyższych obejmujących bibliotekoznawstwo i informację naukową oraz jednolitego programu kształcenia średnich kadr dla służby bibliotecznej i informacji naukowej, uwzględniających potrzeby wszystkich typów bibliotek oraz procesy modernizacyjne współczesnego bibliotekarstwa.

Powyższe zagadnienia znalazły szerokie odbicie w przygotowywanym aktualnie Raporcie o stanie bibliotek polskich, którego zadaniem jest m.in. szczegółowe opracowanie wniosków zmierzających do usprawnienia i unowocześnienia ogólnokrajowej sieci bibliotecznej zgodnie z założeniami sformułowanymi w Ustawie o bibliotekach.

BIBLIOGRAFIA

1. Assbury E.: Problemy organizacyjne sieci bibliotek fachowych i ośrodków dokumentacji naukowo-technicznej w świetle uchwał IV Plenum KC PZPR. Bibliotekarz R.27:1960 nr 3 s.65-72.
2. Baumgart J.: Struktura organizacyjna bibliotek naukowych. W: Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej. Wrocław 1961 s.131-154.
3. Białkowska E., Bzdęga S.: Organizacja i metody pracy bibliotek szkolnych. Warszawa 1966 Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy ss.53, nlb.3, bibliogr.
4. Biblioteki Polskiej Akademii Nauk i Towarzystw Naukowych. Informator. Warszawa 1969 Biblioteka PAN ss.83.
5. Bursowa F.: Biblioteki w Polsce Ludowej. Wyd.4 zmien. Warszawa 1971 Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy ss.83, nlb.3, tab.
6. Encyklopedia wiedzy o książce /hasła o bibliotekach/. Wrocław -Warszawa-Kraków 1971 Ossolineum.
7. Hancko R.: Ogólnokrajowa sieć biblioteczna w Polsce. Warszawa 1971 Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej ss.62. Materiały szkoleniowe.
8. Instrukcja o zasadach działania wojskowych bibliotek naukowych i fachowych. Warszawa 1972 Ministerstwo Obrony Narodowej. Sztab Generalny ss.50.
9. Instrukcja wojskowych bibliotek oświatowych. Warszawa 1972 Ministerstwo Obrony Narodowej. Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego ss.48.
10. Kołodziejska J.: Perspektywy rozwoju bibliotekarstwa polskiego w świetle nowej ustawy o bibliotekach. Prz.bibliot. R.37:1969 z.1 s.14-23.
11. Kossuth W.: Organizacja sieci bibliotek fachowych. Prz.bibliot. R.29:1961 z.1 s.52-55.
12. Polskie biblioteki wojskowe. Informator. Warszawa 1967 Wyd.MON ss.51. Centralna Biblioteka Wojskowa.

13. Przelaskowski R.: Biblioteki naukowe w Polsce. Warszawa 1951 Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy ss.81.
14. Przelaskowski R.: O typach i typizacji bibliotek naukowych. Prz.bibliot. 1957 z.1.
15. Siniarska-Czaplicka J.: Współpraca bibliotek fachowych w zakresie informacji. Prz.bibliot. R.36:1968 z.3/4 s.324-334.
16. Świdorski B.: Współpraca bibliotek w Polsce. Prz.bibliot. R.36:1968 z.1/2 s.28-44.
17. Wielopolska M.: Rozwój i organizacja bibliotek technicznych szkół akademickich w Polsce. Warszawa 1970 PWN ss.225.
18. Zarzębski T.: 25 lat bibliotek w PRL. Prz.bibliot. R.37:1969 z.1 s.3-13.
19. Zarzębski T.: Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych. Warszawa 1968 Stow.Bibl.Pol. ss.370.

Z Serii BIBLIOTECZKI BIBLIOTEKARZA WOJSKOWEGO
dotychczas ukazały się następujące tomy:

- Tom 2. Zarys wiadomości o dokumentach;
- Tom 3. Zarys dziejów pisma, druku, książki i bibliotek;
- Tom 4. Sieć biblioteczna w Polsce Ludowej i Siłach
Zbrojnych PRL;
- Tom 15. Bibliografia. Zarys zagadnień metodycznych oraz
przegląd ważniejszych bibliografii.

Biblioteka

67975/2

Naukowa